

Република Србија
УСТАВНИ СУД
Број: Уж - 4100/2011
4.10. 2013. године
Београд

08 OCT 2013	
1	2 3683 28997

May J

Уставни суд, Велико веће, у саставу: председник Суда др Драгиша Б. Слијепчевић, председник Већа и судије др Боса Ненадић, Катарина Манојловић Андрић, др Агнеш Картаг Одри, Предраг Ђетковић, Сабахудин Тахировић, Братислав Ђокић и мр Томислав Стојковић, чланови Већа, у поступку по уставној жалби М. Ј. из Београда, који се налази на издржавању казне затвора у Казнено- поправном заводу Пожаревац – Забела, на основу члана 167. тачка 4. у вези члана 170. Устава Републике Србије, на седници Већа одржаној 10. јула 2013. године, донео је

ОДЛУКУ

1. Усваја се уставна жалба М. Ј. и утврђује да је подносиоцу уставне жалбе током издржавања казне затвора у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела повређено право на неповредивост физичког и психичког интегритета, зајемчено чланом 25. Устава Републике Србије.

2. Усваја се уставна жалба М. Ј. и утврђује да је подносиоцу уставне жалбе током трајања притвора у Окружном затвору у Београду повређено право на неповредивост физичког и психичког интегритета, зајемчено чланом 25. Устава.

3. Одбацује се уставна жалба у делу који се односи на задржавање подносиоца уставне жалбе у Полицијској станици 29. новембар у Београду.

4. Утврђује се право подносиоца уставне жалбе на накнаду нематеријалне штете у износу од 1.000 евра, у динарској противвредности обрачунатој по средњем курсу Народне банке Србије на дан исплате. Накнада се исплаћује на терет буџетских средстава - раздео Министарства правде и државне управе.

5. Налаже се надлежним органима да предузму све мере како би се поступак поводом догађаја од 24. децембра 2011. године делотворно окончао у најкраћем року.

Образложење

М. Ј. из Београда, који се налази на издржавању казне затвора у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела, поднео је Уставном суду 7. септембра 2011. године уставну жалбу, допуњену поднесцима од 9. новембра 2011, 16. и 17. јануара 2012. и 14. марта 2012. године, као и поднеском од 22.

марта 2013. године, који је изјављен преко овлашћеног пуномоћника, Београдског центра за људска права.

Подносилац у уставној жалби наводи да је Република Србија, на основу поступака Министарства унутрашњих послова, Министарства правде и државне управе, односно Управе за извршење кривичних санкција, Основног суда у Пожаревцу и Основног јавног тужилаштва у Пожаревцу, одговорна, јер је у односу на њега ~~повредила~~ забрану мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања из чл. 25. и 28. Устава Републике Србије и члана 3. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: Европска конвенција), као и право на судску заштиту из члана 22. Устава и право на делотворно правно средство из члана 36. став 2. Устава и члана 13. Европске конвенције.

Образлажући наводе о повреди забране мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања из чл. 25. и 28. Устава и члана 3. Европске конвенције, подносилац у уставној жалби тврди да Република Србија у неколико наврата: 1) није испунила своју обавезу да се уздржи од примене мучења и других облика злостављања, чиме је, по мишљењу подносиоца, повређен такозвани материјални аспект забране мучења и других облика злостављања; 2) није испунила своју обавезу спровођења делотворне истраге у случају аргументованих навода о злостављању, чиме је, по мишљењу подносиоца, повређен такозвани процесни аспект забране мучења и других облика злостављања. Конкретније, подносилац тврди да су га од 18. јула 2005. године, када је лишен слободе, па до „данашњег дана“, службеници Министарства унутрашњих послова, Министарства правде и државне управе, односно Управе за извршење кривичних санкција, у неколико наврата злостављали, те да надлежни државни органи нису у вези његових навода о злостављању спровели делотворну и ефикасну истрагу.

Како се наводи подносиоца о злостављању односе на три временска периода, односно – 1) период који је провео задржан у тзв. „полицијском притвору“ у Полицијској станици 29. новембар у Београду, 2) период који је провео у притвору Окружног затвора у Београду и 3) период издржавања казне затвора у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела, у уставној жалби се даље детаљно описују догађаји који се односе на сва три периода, а којима подносилац, позивом на праксу Европског суда за људска права, образлаже тврдње о повреди материјалног и процесног аспекта чл. 25. и 28. Устава и члана 3. Европске конвенције.

Квалификујући облик злостављања, подносилац, позивом на праксу Европског суда за људска права, тврди да је у описаним ситуацијама био мучен. Као прилог оваквој својој тврдњи, подносилац доставља извештај и препоруку Заштитника грађана од 31. јануара 2012. године, у којем је констатовано да је 24. децембра 2011. године у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела био изложен тортури и да му је повређено право на психички и физички интегритет и право на здравствену заштиту.

Образлажући наводе о повреди права на судску заштиту из члана 22. Устава и права на делотворно правно средство из члана 36. став 2. Устава и члана 13. Европске конвенције, подносилац у уставној жалби истиче да је у периоду од спорног догађаја, односно од 18. јула 2005. године до подношења уставне жалбе, покушао на сваки прописан начин да обезбеди правни механизам да пред органима Републике Србије буде утврђена повреда права на неповредивост физичког и психичког интегритета, као и да буду

идентификована, процесуирана и кажњена сва одговорна лица која су била умешана у овај случај. Даље наводи да је поднео низ притужби Управи Окружног затвора у Београду, Министарству правде, Заштитнику грађана и другим државним органима против одређених лица за која сумња да су одговорна за извршење конкретних кривичних дела, а о чему прилаже доказе. По мишљењу подносиоца, очигледно је да коришћени правни механизми нису обезбедили утврђивање чињенице злостављања и утврђивање одговорности учинилаца, те да се наводи о повреди процесног аспекта забране мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања, односе и на истакнуте повреде права из чл. 22. и 36. став 2. Устава, као и члана 13. Европске конвенције.

Подносилац предлаже да Уставни суд усвоји уставну жалбу, утврди да су државни органи, а пре свега Министарство унутрашњих послова и Министарство правде и државне управе, својим чињењем, односно злостављањем подносиоца повредили материјални аспект чл. 25. и 28. Устава и члан 3. Европске конвенције и да утврди да је злостављање подносиоца уставне жалбе од 24. децембра 2011. године представљало мучење. Даље се предлаже да Суд утврди да су државни органи, а пре свега Министарство унутрашњих послова, Министарство правде и државне управе, као и тужилачки и правосудни органи, својим нечињењем, односно пропуштањем да спроведу делотворну, независну и темељну истрагу о наводима подносиоца уставне жалбе да је био злостављан, повредили процесни аспект чл. 25. и 28. Устава и члан 3. Европске конвенције. Такође, подносилац предлаже да му Суд утврди право на накнаду нематеријалне штете, као и да нареди надлежним државним органима да спроведу делотворну, независну и темељну истрагу о наводима о злостављању, да неодложно премесете подносиоца у други завод за извршење кривичних санкција, те да идентификоване окривљене суспендују до окончања судског поступка. Коначно, подносилац предлаже да Уставни суд утврди да су државни органи, а пре свега Министарство унутрашњих послова, Министарство правде и државне управе и други тужилачки и правосудни органи, због одсуства делотворне истраге по наводима о злостављању, подносиоцу уставне жалбе ускратили право на судску заштиту из члана 22. Устава и право на делотворно правно средство из члана 36. став 2. Устава и члана 13. Европске конвенције.

Сагласно одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

У поступку пружања уставносудске заштите, поводом испитивања уставне жалбе у границама истакнутог захтева, Уставни суд утврђује да ли је у поступку одлучивања о правима и обавезама подносиоца уставне жалбе повређено или ускраћено његово Уставом зајемчено право или слобода.

1. Чињенице од значаја за одлучивање

Уставни суд је у спроведеном поступку извршио увид у документацију приложу уз уставну жалбу, одговор управника Окружног затвора у Београду од 11. фебруара 2013. године, одговор управника Казнено-поправног завода Пожаревац – Забела од 28. јануара 2013. године, одговор директора Управе за извршење кривичних санкција од 6. фебруара 2013. године,

као и списе предмета Основног суда у Пожаревцу 2Кри. 274/13, па је утврдио следеће чињенице и околности од значаја за одлучивање у овој уставносудској ствари:

1.1. Чињенице и околности које се односе на задржавање у Полицијској станици 29. новембар у Београду

М. Ј, овде подносилац уставне жалбе, лишен је слободe 18. јула 2005. године, када је саслушан у Полицијској станици 29. новембар у Београду.

Подносилац је испитан пред истражним судијом Окружног суда у Београду 20. јула 2005. године, због основане сумње да је извршио кривично дело обљуба или противприродни блуд са лицем које није навршило четрнаест година из члана 106. став 4. КЗ РС.

На записнику о испитивању осумњиченог Ки. 1069/05 од 20. јула 2005. године, констатовано је да осумњичени М. Ј. изјављује да је у полицији, након одласка браниоца, био малтретиран, да су га стављали на електрошокове, да су му завртали руке, набијали кесу на главу, гушили га и стављали му пендрек у уста, те да жели да се изврши медицински преглед и да му се пружи помоћ. Такође, на записнику је од стране истражног судије констатовано да на десној руци осумњиченог постоје две тачкасте повреде.

Службена белешка од стране стражара притворске јединице у „Палати правде“ сачињена је 20. јула 2005. године, у којој је описан догађај којим је подносилац покушавао да дође до мобилног телефона. Поводом истог догађаја изјаве су дали Д. К, који се налазио у соби за задржавање заједно са подносиоцем, као и подносилац уставне жалбе. У наведеној изјави која је примљена у Окружном затвору у Београду 21. јула 2005. године, подносилац, поред осталог, наводи да је са „летвом која је била растављена од клупе“ покушао да дохвати мобилни телефон, са намером да позове мајку, те да није имао намеру да летвом повреди чуваре, јер је „био у конфузном стању од тортуре коју је доживео од стране полиције“.

Подносилац је примљен у Окружном затвору у Београду 20. јула 2005. године. Следећег дана подносилац је прегледан у амбуланти притвора, којом приликом је изјавио да је био тучен у Полицијској станици 29. новембар у Београду од стране припадника Министарства унутрашњих послова. У извештају лекара Окружног затвора у Београду од 22. јула 2005. године констатоване су следеће уочене повреде: на левој надлактици хематом величине 5x4 cm, ускоријација горње стране шаке величине 2x1 cm и хематом на десном коленском зглобу величине 4x5 cm. У извештају је констатовано да је пацијент послат на рентгенско снимање десне руке у Специјалну затворску болницу, те да се на РТГ снимку не виде трагови коштане лезије, као и да пацијент нема тежих повреда.

1.2. Чињенице и околности које се односе на период притвора у Окружном затвору у Београду

Подносилац уставне жалбе је од 20. јула 2005. године до 6. новембра 2011. године био притворен у Окружном затвору у Београду.

Током боравка у притвору, документовано је више догађаја који се односе на подносиоца уставне жалбе, односно у којима је подносилац учествовао.

- Догађаји који се односе на период притвора у Окружном затвору у Београду

а) У изјави подносиоца која је заведена под бројем 1695/05 и у којој није наведен датум када је изјава сачињена, поред осталог се наводи, да је 21. јула 2005. године подносилац био позван од стране командира у шетњу, те да га је након три-четири круга пешачења, командир позвао да уђе у ходник, што је он и учинио. У изјави се даље наводи да су „дванаестак командира у униформама почели да га бију песницама, ногама и гуменом палицом“, да су га након тога вратили у круг дворишта, где су га напали притвореници, те да га је иста група командира поново тукла након поновног уласка у ходник. У изјави се наводи да је више пута тражио лекарски преглед, што су стражари избегавали.

Подносилац је 27. јула 2005. године поново прегледан од стране лекара Окружног затвора у Београду, а о чему је сачињен извештај 5. августа 2005. године. У извештају је констатовано да је подносилац први пут прегледан 21. јула 2005. године, којом приликом је изјавио да је био тучен у Полицијској станици 29. новембар у Београду и када су констатоване напред описане повреде. У извештају се даље констатује да приликом прегледа обављеног 27. јула 2005. године „пацијент наводи да је био тучен у ходнику пре шест дана“, те да је приликом прегледа констатовано да су „били виђени хематоми у пролажењу који су описани на местима када је први пут прегледан у амбуланти притвора“, те да је „од нових повреда видљиво новонастало црвенило у пределу десне стране кука величине 6x1 cm“. Следећег дана је урађен РТГ снимак грудног коша који је био уредан.

Поводом изјаве подносиоца, сачињен је извештај стражара дежурне службе за обезбеђење од 5. августа 2005. године, у коме је, поред осталог, наведено да притвореник М. Ј. није физички малтретиран од стране радника Службе обезбеђења, те да је с обзиром на дрско понашање притвореника било притисака од стране колега да се са њим физички обрачунају, али да их је стражар Р. Ј. у томе спречавао, као и да је о наведеном обавештен надзорник С. Ж.

б) Поводом догађаја у коме је учествовао подносилац уставне жалбе 11. јуна 2007. године, сачињени су извештај о запажањима у току смене дежурне службе за обезбеђење, извештај о ванредном догађају, а поднета је и пријава о учињеном дисциплинском преступу. У наведеним извештајима и пријави је, поред осталог, наведено да су приликом извођења у шетњу, притвореници М. Ј. и М. Б. физички насрнули један на другог, да су се након издавања гласне наредбе да престану са тучом, притвореници оглушили о наредбу и наставили са тучом, да је стражар З. Д. реаговао, најпре употребивши физичку снагу, а потом гумену палицу, те да је када су лица престала да пружају активан отпор, стражар престао са употребом средстава принуде. У пријави је наведено да је наложено да се притвореници одмах приведу у амбуланту на лекарски преглед.

Након описаног догађаја, подносилац је прегледан од стране лекара Окружног затвора у Београду, којом приликом су констатоване следеће повреде: у лумбалном делу и по глутеусима присутан већи број хематома величине 10x5 cm, на левој потколеници присутно је црвенило величине 3x5 cm са благим отоком, на десној подлактици хематом величине 10x3 cm, на левом лакту присутно црвенило величине 5x5 cm, на десној подлактици присутно је

црвенило величине 20x5 cm, на левом лакту присутна три штапићаста црвенила величине 5x3 cm, у пределу десног колена црвенило величине 2x2 cm.

У одговору управника Округног затвора у Београду наведено је да су констатоване повреде, које су задобијене из претходно описаног догађаја, „искључиво последица законите примене средстава принуде“ прописане Законом о извршењу кривичних санкција, те да нема места наводима да је реч о вољном угрожавању физичког и психичког интегритета подносиоца.

в) Поводом догађаја у коме је учествовао подносилац уставне жалбе 18. децембра 2009. године, сачињени су извештај о запажањима у току смене дежурне службе за обезбеђење, извештај о ванредном догађају, а поднета је и пријава о учињеном дисциплинском преступу. У пријави о учињеном дисциплинском преступу је наведено да је тог дана од стране притвореника М. Ј. дошло до нарушавања кућног реда, на тај начин што је исти ушао у вербалну расправу са притвореником С. П., те да га је радник Службе обезбеђења С.П. опоменуо да престане са причом. У пријави се даље наводи да се притвореник оглушио на усмену опомену стражара С. П., насрнуо на њега и одгурнуо га, те да је стражар С.П. употребио физичку снагу како би савладао активни отпор, али како је притвореник наставио са пружањем отпора, употребљена је гумена палица. У пријави се наводи да због физичке конституције стражар С. П. није могао да савлада отпор притвореника М. Ј., те да му је у томе помогао стражар М. Д., као и да је о догађају обавештен дежурни вођа смене, који је обавио разговор са притвореником и наложио да се спроведе код лекара на преглед.

Након описаног догађаја, подносилац није прегледан одмах од стране лекара Округног затвора у Београду, већ је прегледан 29. децембра 2009. године. У извештају лекара од 29. децембра 2009. године се наводи да подносилац реферише да од 18. децембра 2009. године не узима храну из протеста, јер није прегледан од стране надлежног лекара 18. децембра 2009. године, када тврди да је био тучен од стране стражара. У извештају су констатоване следеће повреде: испод десне плећке жућкасти хематом величине 10x10 cm у регресији; у доњем делу леђа два жућкаста хематома величине 15x10 cm и 5x5 cm у регресији; на десном глутеусу жућкасти хематом величине 10x10 cm; на десној бутини жућкасти хематом величине 5x3 cm; на левој потколеници жућкасти хематом величине 2x2 cm.

У одговору управника Округног затвора у Београду је наведено да је, као и у претходном случају, примењена мера принуде у складу са законом, те да нема места наводима да је реч о вољном угрожавању физичког и психичког интегритета подносиоца.

г) Дана 22. јануара 2010. године, поводом догађаја у којем је учествовао подносилац, сачињена је пријава о учињеном дисциплинском преступу и узете изјаве од подносиоца и притвореника собе. У извештају се, поред осталог, наводи да је тог дана притвореник М. Ј. начинио повреду кућног реда на тај начин што је са неколико удараца ногом у врата собе изашао из смештајног простора када је припадник службе за обезбеђење реаговао применивши физичку силу средство принуде. У извештају лекара од 25. јануара 2010. године је констатовано да на телу притвореника нема трагова примене физичке силе.

д) Поводом догађаја у којем је учествовао подносилац 18. јула 2011. године, сачињена је пријава о учињеном дисциплинском преступу. У извештају се, поред осталог, наводи да се тог дана притвореник М. Ј. оглушио о упозорење радника Службе за обезбеђење да је време за посету истекло, те да је

приликом изласка из кабине, привореник ушао у вербалну расправу са стражарем. У извештају лекара од 19. јула 2011. године је констатовано да пацијент М.Ј. негира да је било физичког контакта са командиром, те да на телу притвореника нема трагова примене физичке силе.

- Друге околности од значаја за период притвора у Окружном затвору у Београду

Увидом у достављену документацију је утврђено да се подносилац уставне жалбе током боравка у притвору Окружног затвора у Београду, у периоду од 20. јула 2005. године до 6. новембра 2011. године, 13 пута обраћао управнику Окружног затвора у Београду, директору Управе за извршење заводских санкција и министру правде, поднесцима који су насловљени као „изјава“ и „притужба“. У наведеним поднесцима, подносилац се притужује на третман који има у притвору, посебно указујући да је „тучен безразложно“ од стране стражара, при чему у већини поднесака наводи имена стражара за које тврди да га туку. Подносилац уставне жалбе се поднеском примљеним у Окружном затвору у Београду 13. октобра 2010. године, насловљеним као „притужба“, обратио директору Управе за извршење кривичних санкција, истичући да по већем броју његових притужби, управник Окружног затвора у Београду није одлучивао, из ког разлога тражи заштиту од директора Управе.

Из одговора директора Управе за извршење кривичних санкција од 6. фебруара 2013. године је утврђено да током боравка подносиоца у притвору Окружног затвора у Београду није примљена ниједна притужба подносиоца упућена на Управу, а која се односи на злостављање. Из достављене документације је нејасно да ли су и када представке и притужбе подносиоца прослеђене поступајућем судији и да ли је судија поводом њих предузимао неке даље радње.

1.3. Чињенице и околности које се односе на период издржавања казне затвора у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела

Подносилац уставне жалбе је правноснажном пресудом Окружног суда у Београду К. 410/09 од 24. новембра 2009. године оглашен кривим због кривичног дела тешко убиство из члана 114. став 1. тачка 3) КЗ и осуђен на казну затвора у трајању од 40 година.

Подносилац уставне жалбе је 6. новембра 2011. године упућен у Казнено-поправни завод Пожаревац – Забела, VII павиљон, на издржавање казне затвора, где се и сада налази.

У периоду од 6. новембра 2011. године до дана одлучивања Уставног суда, документована су два догађаја које се односе на подносиоца уставне жалбе, односно у којима је подносилац учествовао.

- Догађаји који се односе на период издржавања казне затвора у Казнено- поправном заводу Пожаревац – Забела

а) Поводом догађаја у коме је учествовао подносилац уставне жалбе, 22. децембра 2011. године, од стране начелника Службе за обезбеђење сачињен је извештај о употреби мере принуде. У извештају је, поред осталог,

наведено да су припадници Службе за обезбеђење командири И. М, А. П. и М. П. тог дана, према осуђеном лицу М. Ј, применили меру принуде, физичку снагу и гумену палицу, а ради спречавања активног отпора осуђеног, те да су мере принуде употребљене правилно, у складу са Законом о извршењу кривичних санкција. Управник Казнено-поправног завода Пожаревац – Забела је поводом овог догађаја сачинио извештај у којем је оценио да су услови за употребу мере принуде из члана 128. став 1. тачка б) Закона о извршењу кривичних санкција били испуњени, те да је мера принуде оправдана. Наведени извештаји, заједно са службеним белешкама командира и извештајем заводског лекара, достављени су истог дана Министарству правде – Управи за извршење кривичних санкција.

Из три службене белешке командира Службе за обезбеђење је утврђено да је 22. децембра 2011. године, приликом извођења осуђених у шетњу, дошло до злоупотребе телефонског разговора од стране осуђеника М. Ј, те да је командир И. М. осуђеника увео у зграду, дао му папир да напише изјаву о поменутом догађају, одвео га испред собе и наложио му да уђе у собу. У белешкама се даље наводи да је осуђеник одбио да изврши законити налог, дрско одговарајући: „Нећу да уђем у собу. Да видим ко ће да ме натера да уђем...псовке“, након чега је командир И. М. поновио налог, уз упозорење да ће у случају поновног одбијања бити приморан да употреби мере принуде. Даље се наводи да се осуђеник поново оглушио на налог, те да се приликом покушаја командира И. М. да га уведе у собу, осуђеник отргао, ухватио за цеви радијатора, након чега је, уз помоћ командира А. П. и М. П. према осуђенику употребљена физичка снага и гумена палица, са намером да се савлада његов активни отпор и да се одвоји од цеви и уђе у собу.

Након описаног догађаја, подносилац је прегледан од стране лекара Здравствене службе Завода, а о чему је сачињен извештај. У извештају се наводи да је осуђени М. Ј. 22. децембра 2011. године доведен од стране службених лица на лекарски преглед због примене мера принуде физичке снаге и гумене палице, којом приликом су констатоване повреда локално на леђима у пределу обе лопатице, присутно више пругастих, црвених трака, највећа дужине 15x15 cm, без отока околног ткива и без прекида континуитета коже. У извештају се даље наводи да се објективним прегледом констатује да је осуђени свестан, оријентисан, да су сви витални параметри у границама референтних вредности, те да није губио свест и није повраћао, као и да негира муку. Контролни преглед је урађен следећег дана, 23. децембра 2011. године, када је констатовано да је на леђима у пределу обе лопатице видљиво више пругастих хематома и црвених трака, са једним сливеним црвеним подливом у пределу између лопатица ближе левој лопатици, величине око 10x10 cm, без отока локалног ткива и без прекида континуитета коже, те да су сви витални параметри у границама референтних вредности, као и да се не констатују друге повреде.

Поводом наведеног догађаја, против подносиоца уставне жалбе је вођен дисциплински поступак због тежег дисциплинског преступа из члана 145. став 1. тачка 10) Закона о извршењу кривичних санкција. Решењем дисциплинске комисије Казнено-поправног завода Пожаревац – Забела број 24-469/2011-1 од 11. јануара 2012. године подносиоцу је изречена дисциплинска мера упућивање у самицу током целог дана и ноћи од 15 дана, због тога што је 22. децембра 2011. године повредио правила реда и безбедности у Заводу, на тај начин што је, приликом боравка на свежем ваздуху, без одобрења службеног лица обавио телефонски разговор, па је приликом увођења у павиљон ради

писања изјаве одбио налог да уђе у собу, пружајући при томе активан и пасиван отпор, чиме је учинио тежи дисциплински преступ из члана 145. став 1. тачка 10) Закона о извршењу кривичних санкција – одбијање законитог налога овлашћеног лица услед чега је наступила или могла наступити тежа штетна последица. У наведеном решењу је дата и поука о правном леку, жалба директору Управе за извршење кривичних санкција у року од три дана. Из достављене документације и одговора Управника Казнено-поправног завода Пожаревац – Забела произлази да подносилац није изјављивао жалбу против наведеног решења.

Подносилац уставне жалбе је 24. децембра 2011. године, преко мајке и брата, поднео притужбу Заштитнику грађана.

б) Поступајући по наведеној притужби, стручни тим Заштитника грађана је 27. децембра 2011. године обавио ванредну посету Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела. У спроведеном поступку, Стручни тим је узео изјаву од подносиоца уставне жалбе, обавио непосредни лекарски преглед, извршио увид у службену документацију и прибавио изјаве од управника Завода и лекара С. С.

Препоруком број 2410 од 31. децембра 2011. године, Заштитник грађана је утврдио да је подносиоцу уставне жалбе у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела повређено право на психички и физички интегритет, јер је 24. децембра 2011. године био изложен тортури. У препоруци је утврђено да телесне повреде које су нанете подносиоцу нису евидентирани у службеним евиденцијама, да о њима није обавештен управник Завода, нити је подносилац одведен на преглед код лекара, те да је тиме подносиоцу повређено право на здравству заштиту.

На основу утврђених недостатака, Заводу је упућена препорука за предузимање свих расположивих мера у циљу утврђивања одговорности службених лица Завода за насиље примењено над подносиоцем 24. децембра 2011. године, за пропуштање евидентирања нанетих телесних повреда, обавештавања управника Завода, као и за пропуштање да подносилац буде одведен на преглед код лекара. Упућена је и препорука да Казнено-поправни завод Пожаревац – Забела у будућем поступању штити право свих лица лишених слободе на неповредивост психичког и физичког интегритета и предузме све расположиве мере да спрече настанак тортуре или било ког другог облика злостављања, те да ће у будућем поступању евидентирати сваки појединачни случај nanoшења телесних повреда лицима лишеним слободе, о томе без одлагања обавестити управника Завода, а повређено лице одмах одвести на преглед код лекара.

У разлогима препоруке је, поред осталог, наведено да је на основу непосредног налаза и мишљења члана Стручног тима Заштитника грађана доц. др Ђ. А, судског вештака форензичке струке и члана Европског комитета за превенцију мучења, оцењено да је до повређивања подносиоца дошло у два временска периода, и то пре првог лекарског прегледа који је обавио заводски лекар 22. децембра 2011. године, као и након контролног прегледа овог лекара од 23. децембра 2011. године. У разлогима се даље наводи да на овакав закључак упућује број и опсежност констатованих постојећих повреда у поређењу са повредама из лекарског налаза од 22. децембра 2011. године, као и изглед и пребојавање појединих повреда, посебно броја крвних подлива у пределу рамена и наткључно-кључним пределима у односу на пребојеност осталих крвних подлива, те да изглед и карактер повреда упућује на закључак да

су исте могле настати као последица вишекратног дејства тупине механичког оруђа, могуће гумене палице, а да је накнадно, услед разливања и напредовања процеса зацељења дошло до измене изгледа повреда. Посебно се образлаже повреда у пределу леве ушне шкољке и у левом заушном пределу, у склопу које је могуће да је дошло до повреде бубне опне и оцењује да је иста могла настати најмање једнократним дејством тупине, ударом шире површине, могуће дланом или надланицом преко левог уха, те је оцењено да уколико се установи да је у склопу ове повреде дошло до настанка расцепа бубне опне, иста повреда би представљала тешку телесну повреду. У разлозима препоруке се даље наводи да изглед, распоред, локализација и друге карактеристике констатованих повреда у пределу трупа, горњих и доњих удова, упућују на закључак да су исте могле настати у положају повређивања који описује подносилац. Даље се наводи да је заводски лекар изјавио да су постојеће повреде на дан посете Стручног тима вишеструко већег обима од повреда које је он уочио током лекарског прегледа обављеног 22. децембра 2011. године, а које је описао у свом лекарском извештају сачињеном тог дана. У препоруци се закључује да је Заштитник грађана на основу налаза доц. др Ђ. А, извештаја заводског лекара од 22. децембра 2011. године, као и његове напред описане изјаве, закључио да бројност и тежина повреда које је задобио подносилац несумњиво указују на чињеницу да је он након 22. децембра 2011. године, када је евидентирана примена средстава принуде - физичке силе и гумене палице и након обављеног лекарског прегледа 23. децембра 2011. године, поново био изложен телесном повређивању, те да врста и начин повређивања несумњиво упућују на закључак да је приликом nanoшења телесних повреда коришћена гумена палица, као и да су телесне повреде нанете од стране припадника Службе за обезбеђење. На основу претходно утврђених чињеница, у препоруци се наводи да је покљоњено поверење наводу подносиоца да су му телесне повреде нанете 24. децембра 2011. године. Даље се наводи да је на основу изјава управника Завода, заводског лекара и увида у службене евиденције, Заштитник грађана утврдио да телесне повреде подносиоца које су настале 24. децембра 2011. године уопште нису евидентирани у службеним евиденцијама, да о томе није обавештен управник Завода, нити да је тим поводом подносилац одведен на лекарски преглед.

- Друге околности од значаја за период издржавања казне затвора у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела

Из документације достављене Уставном суду од стране управника Казнено-поправног завода Пожаревац – Забела и директора Управе за извршење кривичних санкција, а поводом догађаја од 24. децембра 2011. године, утврђено је да је подносилац одбио да се управнику Завода и запосленима у Служби за обезбеђење изјасни на околности повређивања од 24. децембра 2011. године, те да се од 24. до 26. децембра 2011. године није обраћао управнику Завода, односно није користио право на притужбу због незаконитог поступања службених лица.

Даље је утврђено да су у вези догађаја од 24. децембра 2011. године, након препоруке Заштитника грађана, од стране управника Завода извршене одговарајуће радње, ради прикупљања свих доказа и информација које би указале на начин повређивања подносиоца, и то: увид у распоред рада и евиденције о присутности ради утврђивања идентитета службених лица која су радила 24. децембра 2011. године, узимање изјава свих лица (службених,

осуђених и притворених) која су била или могла бити упозната са евентуалном применом средстава принуде, увид у систем видео надзора за 24. децембар 2011. године, увид у књигу пријава осуђених лица за лекарске прегледе, увид у здравствени картон, увид у књигу евиденција о примени мера принуде, увид у књигу притужби осуђених лица, те да се од стране Управе није могло са сигурношћу утврдити на који начин је дошло до повређивања подносиоца, нити су идентификовани евентуални починиоци, нити су покренути дисциплински поступци против припадника Службе обезбеђења.

По кривичној пријави подносиоца уставне жалбе, Основно јавно тужилаштво у Пожаревцу је 14. марта 2012. године поднело истражном судији Основног суда у Пожаревцу предлог за предузимање одређених истражних радњи Ктр. 348/12 против НН лица због кривичног дела злостављање и мучење из члана 137. КЗ у стицају са кривичним делом тешка телесна повреда из члана 121. став 1. КЗ. Поред подносиоца уставне жалбе, који је испитан као сведок 1. јуна 2012. године, током трајања предистражног поступка, као сведоци су испитани командир и 13 радника Службе обезбеђења, лекар Здравствене службе Завода С. С, као и затвореник М. М. који је делио „собу за прекршаје“ са подносиоцем, а извршен је увид у копију дневне књиге. Такође, обављено је и судско-медицинско вештачење ради утврђивања врсте, квалификације и механизма настанка телесних повреда подносиоца уставне жалбе.

У налазу и мишљењу вештака од 27. августа 2012. године је, поред осталог, наведено да се на основу повреда констатованих прегледима од стране затворског лекара 22. и 23. децембра 2011. године, с једне стране, и на основу свих повреда констатованих од стране лекара из Стручног тима Заштитника грађана, с друге стране, закључује да је М. Ј. све наведене повреде задобио у два наврата, у једном акту 22. децембра 2011. године и у другом акту највероватније 24. децембра 2011. године. У налазу и мишљењу се даље наводи да је све у налазу наведене повреде које је М. Ј. задобио 24. децембра 2011. године могло да нанесе једно исто лице, али и два или више лица, те да бројност повреда и њихова локализација указују да је за наношење ових повреда било потребно релативно дуже време, најмање десетак минута, као и да све наведено у налазу указује да је М. Ј. 24. децембра 2011. године „претрпео у пуном смислу речи психо-физичку тортуру, односно да све тада нанете му повреде имају карактер злостављања“.

Поступајући по налогу истражног судије за достављање податка о раднику Службе обезбеђења који је у 2011. години носио ознаку броја 1244, а који је у свом исказу навео подносилац, управник Завода је дописом од 15. октобра 2012. године обавестио суд да у Служби за обезбеђење не постоји припадник са службеном ознаком број 1244. Поступајући по налогу истражног судије за достављање снимка сачињеног камером видео надзора у сутерену VII павиљона испред собе број 3 у којој се налазио подносилац, управник Завода је дописом од 4. децембра 2012. године обавестио суд да у сутерену VII павиљона у то време није било инсталираног видео надзора.

Поднеском Ктн. 106/13 од 15. маја 2013. године Основно јавно тужилаштво у Пожаревцу је обавестило истражног судију Основног суда у Пожаревцу да је то тужилаштво донело одлуку да нема основа за покретање кривичног поступка, те да је надлежној Полицијској управи у Пожаревцу поднело захтев за откривање НН лица због кривичног дела злостављање и мучење из члана 137. КЗ у стицају са кривичним делом тешка телесна повреда из члана 121. став 1. КЗ.

Истражни судија је 21. маја 2013. године затражио од Основног јавног тужилаштва у Пожаревцу обавештење о томе да ли је М. Ј. достављена одлука Тужилаштва у предмету Ктр. 348/12, те да ли је поучен о праву на презимање кривичног гоњења.

Уставни суд је даље утврдио да је подносилац уставне жалбе 10. априла 2012. године поднео Управи за извршење кривичних санкција молбу за премештај у други завод за извршење кривичних санкција, у којој је, поред осталог, наведено да је против стражара КПЗ Пожаревац - Забела поднео кривичну пријаву, те да страхује за своју сигурност и безбедност, јер му свакодневно стижу претње уколико не одустане од поднете кривичне пријаве.

Управник КПЗ Пожаревац – Забела је 24. маја 2012. године дао одговор на поднесак подносиоца, у коме је наведено да је на основу извештаја Службе за третман и Службе за обезбеђење, одлучио да нема основа за премештај подносиоца у било који други завод.

2. Одредбе Устава и међународних уговора од значаја за одлучивање

Одредбом члана 22. став 1. *Устава* је утврђено да свако има право на судску заштиту ако му је повређено или ускраћено неко људско или мањинско право зајемчено Уставом, као и право на уклањање последица које су повредом настале. Одредбама члана 25. Устава је утврђено: да је физички и психички интегритет неповредив (став 1.); да нико не може бити изложен мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању, нити подвргнут медицинским или научним огледима без свог слободно датог пристанка (став 2.). Одредбама члана 28. Устава је утврђено: да се према лицу лишеном слободе мора поступати човечно и с уважавањем достојанства његове личности (став 1.); да је забрањено свако насиље према лицу лишеном слободе (став 2.); да је забрањено изнуђивање исказа (став 3.). Одредбом члана 36. став 2. Устава је утврђено да свако има право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или на закону заснованом интересу. Одредбом члана 68. став 1. Устава је утврђено да свако има право на заштиту свог физичког и психичког здравља. Одредбом члана 198. став 2. Устава је утврђено да законитост коначних појединачних аката којима се одлучује о праву, обавези или на закону заснованом интересу подлеже преиспитивању пред судом у управном спору, ако у одређеном случају законом није предвиђена другачија судска заштита.

Одредбом члана 3. *Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода* (у даљем тексту: Европска конвенција) је утврђено да нико не сме бити подвргнут мучењу или нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању. Одредбом члана 13. Европске конвенције је утврђено да свако коме су повређена права и слободе предвиђени у овој конвенцији има право на делотворан правни лек пред националним властима, без обзира на то да ли су повреду извршила лица која су поступала у службеном својству.

Одредбама члана 1. *Конвенције против тортуре и других сурових, нељудских и понижавајућих казни или поступака УН* („Службени лист СФРЈ - Међународни уговори“, број 9/91) (у даљем тексту: Конвенција УН) је прописано: да у смислу ове конвенције, израз „тортура/мучење“ означава сваки акт којим се једном лицу намерно наносе бол или тешке физичке или менталне

патње у циљу добијања од њега или неког трећег лица обавештења или признања или његовог кажњавања за дело које је то или неко треће лице извршило или за чије извршење је осумњичено, застрашивања тог лица или вршења притиска на њега или застрашивања или вршења притиска на неко треће лице или из било којег другог разлога заснованог на било ком облику дискриминације ако тај бол или те патње наноси службено лице или било које друго лице које делује у службеном својству или на његов подстицај или са његовим изричитим или прећутним пристанком, те да се тај израз не односи на бол или патње које су резултат искључиво законитих санкција, неодвојивих од тих санкција или које те санкције проузрокују (став 1.); да је овај члан без штете по било који међународни инструмент или било који национални закон који садржи или може садржавати одредбе ширег значаја (став 2.). Одредбом члана 2. став 1. Конвенције УН је прописано да свака држава чланица предузима законске, административне, судске или друге ефикасне мере како би спречила извршење аката тортуре на територији под њеном јурисдикцијом. Одредбама члана 4. Конвенције УН је прописано: да свака држава чланица настоји да се према њеном кривичном праву сва акта тортуре сматрају кривичним делима, те да је исти случај и са покушајем вршења тортуре или неког другог акта који изврши неко лице, а који представља саучесништво или учествовање у акту тортуре (став 1.); да свака држава чланица одређује за ова кривична дела одговарајуће казне којима је узета у обзир њихова тежина (став 2.). Одредбом члана 12. Конвенције УН је прописано да се свака држава чланица стара да надлежни органи неодложно изврше непристрасну истрагу сваки пут кад постоје оправдани разлози да се посумња да је акт тортуре извршен на некој територији под њеном јурисдикцијом. Одредбом члана 13. Конвенције УН је прописано да свака држава чланица обезбеђује сваком лицу које тврди да је било подвргнуто тортури на некој територији под њеном јурисдикцијом право да се жали надлежним органима споменуте државе који ће неодложно и непристрасно испитати случај, те да ће се предузети мере ради обезбеђења заштите лица које се жалило и лица као сведока од сваког лошег поступања или било каквог застрашивања због поднесене жалбе или било какве дате изјаве. Одредбом члана 16. став 1. Конвенције УН је прописано да се свака држава чланица обавезује да ће на територији под својом јурисдикцијом забранити примену других докумената о увођењу сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака, а која нису акта тортуре утврђена у члану 1, ако таква акта врши представник јавне функције или неко друго лице које иступа у службеном својству или на његово подстицање или са његовим изричитим или прећутним пристанком, те да се обавезе наведене у чл. 10, 11, 12. и 13. примењују тако што ће појам тортуре бити замењен појмом других облика сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака.

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака („Службени лист СЦГ - Међународни уговори“, бр. 16/05 и 2/06 и „Службени гласник РС - Међународни уговори“, број 7/11) је прописано: да је циљ овог протокола да успостави систем редовних посета местима где се налазе лица лишена слободе од стране независних међународних и домаћих тела, ради превенције тортуре и других сурових нељудских или понижавајућих казни и поступака (члан 1.); да је свака држава чланица дужна да има, одреди или уведе, најкасније годину дана након ступања на снагу овог протокола или након његове ратификације или приступања овом протоколу, један или више

независних националних механизма за превенцију тортуре на националном нивоу, те да механизми које успостављају децентрализоване јединице могу бити одређени као национални механизми за превенцију у смислу овог протокола, уколико су у складу са његовим одредбама (члан 17.). Одредбама члана 2а овог Закона је прописано: да се одређује Заштитник грађана да обавља послове Националног механизма за превенцију тортуре (став 1.); да у обављању послова Националног механизма за превенцију тортуре Заштитник грађана сарађује са омбудсманима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У преамбули *Европске конвенције за спречавање мучења и нељудског или понижавајућег поступања или кажњавања измењене и допуњене Протоколом 1 и Протоколом 2 уз Конвенцију* („Службени лист СЦГ – Међународни уговори“, бр. 9/03, 16/05 и 2/06 и „Службени гласник РС - Међународни уговори“, број 7/11) је наведено да су државе чланице Савета Европе, потписнице ове конвенције, донеле исту, водећи рачуна о одредбама Конвенције о заштити људских права и основних слобода, подсећајући да, према члану 3. поменуте Конвенције „нико се не сме подвргнути мучењу или нечовечном, односно понижавајућем поступању или кажњавању“, констатујући да особе које сматрају да су жртве прекршаја члана 3. могу да се користе механизмима које предвиђа ова конвенција, уверене да се заштита особа лишених слобод од мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака може појачати вансудским средствима превентивног карактера која се заснивају на посетама.

Сагласно члану 1. ове конвенције, установљен је *Европски комитет за спречавање мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака* (у даљем тексту: Комитет), који путем посета особама лишеним слободe испитује како се према њима поступа са циљем да, уколико је потребно, повећа заштиту тих особа од мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака. Чланом 2. Конвенције одређено је да је свака држава чланица дужна да дозволи да се, у складу са Конвенцијом, спроводe посете особама које су јавне власти лишиле слободe у сваком месту које је у оквиру њене надлежности.

У *Извештају Влади Републике Србије о посети Европског комитета за спречавање мучења и нељудског или понижавајућег поступања или кажњавања* (у даљем тексту: СРТ) од 1. до 11. фебруара, који је усвојен 5. јула 2011. године се, поред осталог, наводи да је Делегација СРТ-а обавила пратеће посете Окружном затвору у Београду и Казнено-поправном заводу Забела у Пожаревцу, где је своју пажњу усмерила на делове високог степена безбедности и одељења враћања у притвор, као и на специјална одељења (став 32.). У Извештају се даље наводи да „...у Казнено-поправном заводу Забела Пожаревац и у Казнено-поправном женском затвору Пожаревац СРТ није у разговорима чуо никакве наводе о физички неадекватном поступању. Што се тиче ове друге установе, атмосфера је видљиво боља него што је био случај током посете 2007. године. Међутим, делегација јесте чула неке наводе о физички неадекватном поступању према затвореницима од стране особља у Окружном затвору Београд, као и наводе о вербалним нападима. Већи број навода од стране затвореника о физички неадекватном поступању од стране затворског особља односи се на јединицу високе безбедности (Павиљон VII) Казнено-поправног завода Забела Пожаревац; наводи о неадекватном

поступању односили су се на ударце палицама и шутирање у случајевима када је затворско особље на тај начин реаговало на случајеве ситнијег кршења затворске дисциплине. Без обзира на то, изгледа да је дошло до смањења броја навода о неадекватном поступању, које се подудара са именовањем новог директора завода и новог руководиоца павиљона високе безбедности од пролећа 2010. године. Комитет препоручује да руководство Казнено-поправног завода Пожаревац Забела, затворском особљу пренесе јасну поруку да је било који облик неадекватног поступања са затвореницима неприхватљив и да ће свако ко чини, помаже и омогућава или толерише такву злоупотребу бити строго кажњен. Потребно је да руководство Завода покаже већи степен предострожности у овој области тиме што ће осигурати редовно присуство руководиоца Завода у притворским јединицама (укључујући и јединицу високе безбедности), кроз директан контакт са затвореницима, истраге притужби од стране затвореника, и бољу обуку особља. Надаље, у контексту превенције и истраге случајева неадекватног поступања, потребно је обратити пажњу на бољу покривеност системима видео надзора, скупа са обезбеђењем снимака и одговарајућом политиком архивирања забележеног/снимљеног материјала. Слично упозорење потребно је пренети запосленима у Окружном затвору Београд (став 37.)...“.

У Извештају се даље наводи да је „...СРТ већ у поводу своје две раније посете нагласио да затворске услуге здравствене заштите могу да дају значајан допринос превенцији неадекватног поступања према затвореницима кроз систематично евидентирање повреда и, када је то потребно, давање информација релевантним органима. Преглед медицинске евиденције у Окружном затвору Београд и Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела показао је да евидентирање и извештавање о повредама затвореника како приликом пријема тако и током боравка у установама има много пропуста. Треба погледати препоруке на ову тему дате у тачки 18. Осим тога, затвореници су у разговору информисали делегацију да је особље Казнено-поправног завода Пожаревац –Забела неспремно да евидентира такве повреде и да реагује на наводе о неадекватном поступању. СРТ препоручује да се предузму мере којима ће се осигурати да медицинско особље у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела буде информисано и свесно своје одговорности у овом погледу (став 38.)...“.

У Одговору власти Републике Србије у вези Извештаја Европског комитета за спречавање мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака поводом треће редовне посете Републици Србији спроведеној у периоду од 1. до 11. фебруара 2011. године се, поред осталог, наводи да је у Републици Србији успостављен Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) доношењем Закона о допуни Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака („Службени гласник РС - Међународни уговори“, број 7/11), који је Народна скупштина Републике Србије усвојила 28. јула 2011. године. Даље се наводи да је тим законом прописано: „Одређује се Заштитник грађана да обавља послове Националног механизма за превенцију тортуре. У обављању послова Националног механизма за превенцију тортуре Заштитник грађана сарађује са омбудсменима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом“.

3. Одредбе закона и подзаконских аката од значаја за одлучивање

Према одредби члана 40. *Закона о државној управи* („Службени гласник РС“, бр. 20/92, 6/93, 48/93, 53/93, 67/93, 48/94, 49/99, 79/05, 101/05, 101/07, 95/10 и 87/11), законом се могу ради целовитог обављања послова из делокруга министарства, за поједине области управе образовати посебни организациони облици, у складу са природом задатака и послова које орган врши.

Према члану 7. *Закона о министарствима* („Службени гласник РС“, број 16/11), Министарство правде, поред осталог, обавља послове државне управе који се односе на извршење кривичних санкција.

Закон о општем управном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 33/97 и 31/01 и „Службени гласник РС“, број 30/10) (у даљем тексту: ЗУП) прописује: да су по овом закону дужни да поступају државни органи кад у управним стварима, непосредно примењујући прописе, решавају о правима, обавезама или правним интересима физичког лица, правног лица или друге странке, као и кад обављају друге послове утврђене овим законом (члан 1.); да ће се орган који води поступак старати да незнање и неукост странке и других учесника у поступку не буду на штету права која им по закону припадају (члан 15.); да је, кад се поступак покреће поводом захтева странке, односно по службеној дужности ако је то у интересу странке, а пре доношења решења није потребно спроводити посебан испитни поступак, нити постоје други разлози због којих се не може донети решење без одлагања (решавање претходног питања и др.), орган дужан да донесе решење и достави га странци што пре, а најдоцније у року од једног месеца од дана предаје уредног захтева, односно од дана покретања поступка по службеној дужности, ако посебним законом није одређен краћи рок, а у осталим случајевима, кад се поступак покреће поводом захтева странке, односно по службеној дужности, ако је то у интересу странке, орган је дужан да донесе решење и достави га странци најдоцније у року од два месеца, ако посебним законом није одређен краћи рок (члан 208. став 1.); да ако орган против чијег је решења допуштена жалба не донесе решење и не достави га странци у прописаном року, странка има право на жалбу као да је њен захтев одбијен, а ако жалба није допуштена, странка може непосредно покренути управни спор (члан 208. став 2.); да се жалба подноси у року од 15 дана од дана достављања решења, ако законом није другачије одређено (члан 220.).

Одредбама *Закона о управним споровима* („Службени гласник РС“, број 111/09) (у даљем тексту: ЗУС) прописано је: да у управном спору суд одлучује и о законитости коначних појединачних аката којима се решава о праву, обавези или на закону заснованом интересу, у погледу којих у одређеном случају законом није предвиђена другачија судска заштита и да се одредбе овог закона, које се односе на управни акт, примењују и на друге акте против којих се може водити управни спор (члан 3. ст. 2. и 4.); да се управни спор може покренути и када надлежни орган о захтеву, односно жалби странке није донео управни акт, под условима предвиђеним овим законом (члан 15.); да ако другостепени орган, у року од 60 дана од дана пријема жалбе или у законом одређеном краћем року, није донео решење по жалби странке против првостепеног решења, а не донесе га ни у даљем року од седам дана по накнадном захтеву странке поднетом другостепеном органу, странка по истеку тога рока може поднети тужбу због недоношења захтеваног акта (члан 19. став

1.); да ће, када је тужба поднета на основу члана 19. овог закона, а суд нађе да је основана, пресудом уважити тужбу и наложити да надлежни орган донесе решење, а ако суд располаже потребним чињеницама, а природа ствари то дозвољава, он може својом пресудом непосредно решити управну ствар (члан 44.).

Одредбом члана 19. *Законика о кривичном поступку* („Службени лист СРЈ“, бр. 70/01 и 68/02 и „Службени гласник РС“, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 49/07, 122/08 и 20/09) (у даљем тексту: ЗКП) је прописано: да се кривични поступак покрене по захтеву овлашћеног тужиоца (став 1.); да је за кривична дела за која се гони по службеној дужности овлашћени тужилац јавни тужилац, а за кривична дела за која се гони по приватној тужби овлашћени тужилац је приватни тужилац (став 2.). Одредбом члана 20. ЗКП је прописано да ако овим закоником није другачије одређено, јавни тужилац је дужан да предузме кривично гоњење кад постоји основана сумња да је одређено лице учинило кривично дело за које се гони по службеној дужности. Одредбом члана 222. став 1. ЗКП је прописано да су сви државни органи, органи територијалне аутономије или органи локалне самоуправе, јавна предузећа и установе дужни да пријаве кривична дела за која се гони по службеној дужности, о којима су обавештени или за њих сазнају на други начин.

Одредбама чл. 148. до 153. ЗКП је уређено поступање са притвореницима. Одредбом члана 148. ЗКП је прописано: да се у току притвора не сме врећати личност и достојанство притвореника (став 1.); да се према притворенику могу примењивати само она ограничења која су потребна да се спрече бекство, подстрекавање трећих лица да униште, сакрију, измене или фалсификују доказе или трагове кривичног дела, и непосредни или посредни контакти притвореника усмерени на утицање на сведоке, саучеснике и прикриваче. Одредбама члана 150. ЗКП је прописано: да се притвореник може дописивати с лицима ван затвора са знањем и под надзором истражног судије, да истражни судија може забранити слање и примање писама и других пошиљки штетних за вођење поступка, те да против решења истражног судије притвореник може изјавити жалбу која не задржава извршење решења (став 4.); да се забрана из става 4. овог члана не односи на преписку притвореника са својим браниоцем, осим ако овим закоником није другачије прописано, као и писма која притвореник шаље међународним судовима, међународним организацијама које се баве заштитом људских права, заштитнику грађана и домаћим органима законодавне, судске и извршне власти, или их од њих прима (став 5.); да се не може забранити слање молбе, притужбе или жалбе лица лишеног слободе или притвореног лица, те да се оваква писмена шаљу и примају у запечаћеној коверти, која се затвара и отвара пред притвореником и то само у циљу прегледа садржаја коверте, а не и садржаја писмена (став 6.); да после подигнуте оптужнице, до правноснажности пресуде, овлашћења из ст. 1, 2. и 4. овог члана врши председник већа (став 7.). Одредбама члана 152. ЗКП је прописано: да надзор над притвореницима врши председник суда који је на то овлашћен (став 1.); да је председник суда или судија кога он одреди дужан да најмање једанпут недељно обиђе притворенике и да се, ако нађе за потребно, и без присуства надзорника и стражара обавести како се притвореници хране, како се снабдевају другим потребама и како се са њима поступа, те да је председник, односно судија кога он одреди дужан да о неправилностима уоченим приликом обиласка затвора без одлагања обавести министарство надлежно за правосуђе, које је дужно да у року од 15 дана од дана пријема

обавести председника суда, односно судију о мерама предузетим за њихово отклањање, а да одређени судија не може бити истражни судија (став 2.); да председник суда и истражни судија могу у свако доба да обилазе све притворенике, да с њима разговарају и да од њих примају притужбе (став 3.).

Одредбом члана 1. став 1. *Закона о извршењу кривичних санкција* („Службени гласник РС“, бр. 85/05, 72/09 и 31/11) (у даљем тексту: ЗИКС) је прописано да се овим законом уређује, ако посебним законом није друкчије уређено, поступак извршења кривичних санкција према пунолетним лицима, права и обавезе лица према којима се извршавају санкције, организација Управе за извршење кривичних санкција, надзор над њеним радом, извршење санкција изречених за привредне преступе и прекршаје, одузимање имовинске користи прибављене кривичним делом и привредним преступом и примена мере притвора.

Одредбама члана 6. ЗИКС је прописано: да се санкција извршава на начин којим се јамчи поштовање достојанства лица према коме се она извршава (став 1.); да су забрањени и кажњиви поступци којима се лице према коме се извршава санкција подвргава било каквом облику мучења, злостављања, понижавања или експериментисања (став 2.); да је кажњива принуда према лицу према коме се извршава санкција ако је несразмерна потребама њеног извршења (став 3.). Чланом 8. ЗИКС је предвиђено да лице према коме се извршава санкција има право на заштиту основних права прописаних Уставом, потврђеним међународним уговорима, општеприхваћеним правилима међународног права и овим законом, као и да лице према коме се извршава санкција може бити ограничено у основним правима само у мери неопходној за извршење санкције и у поступку прописаном овим законом.

Члан 9. ЗИКС прописује да је против појединачних аката којима се решава о правима и обавезама лица према коме се извршава санкција дозвољена судска заштита, у складу са овим законом, као и да се за поднеске, службене радње и решења у вези са применом одредаба овог закона не плаћа такса, ако законом није друкчије одређено. Члан 12. став 1. ЗИКС прописује да Управа за извршење кривичних санкција (у даљем тексту: Управа) организује, спроводи и надзире извршење казне затвора, малолетничког затвора, казне рада у јавном интересу, условне осуде са заштитним надзором, мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи, обавезног лечења наркомана и обавезног лечења алкохоличара, као и васпитне мере упућивања у васпитно-поправни дом (у даљем тексту: кривичне санкције). Одредбом члана 75. став 5. ЗИКС је прописано да осуђени има право на дописивање без надзора са браниоцем, Заштитником грађана или другим државним органима и међународним организацијама за заштиту људских права.

Одредбама члана 114. ЗИКС прописано је: да се осуђени може, ради остваривања својих права, поднеском обратити начелнику или другом овлашћеном лицу из одговарајуће службе завода (став 1.); да је лице из става 1. овог члана дужно да у року од пет дана од дана предаје поднеска, писмено и образложено одговори на поднесак осуђеног (став 2.); да осуђени има право притужбе управнику завода због повреде права или других неправилности које су у заводу учињене према њему (став 3.); да је управник завода или лице које он овласти дужно да испита притужбу осуђеног и да у року од 15 дана донесе решење (став 4.); да осуђени који не добије одговор на притужбу или није задовољан донетим решењем има право да у року од осам дана, од дана пријема решења, поднесе жалбу директору Управе (став 5.); да је директор Управе

дужан да о жалби одлучи у року од 30 дана од дана пријема жалбе (став 6.). Одредбе члана 114а ЗИКС прописују: да ако осуђени сматра да је његово право повређено поступањем управника, може поднети притужбу директору Управе (став 1.); да ће, ако директор Управе или лице које он овласти утврди да притужба није поднета из разлога наведеног у ставу 1, притужбу доставити надлежном органу и о томе ће обавестити осуђеног (став 2.); да директор Управе или лице које он овласти може да испита основаност притужбе и непосредним увидом у сву релевантну документацију завода, разговором са управником и запосленима у заводу, разговором са осуђеним који је поднео притужбу и другим осуђенима, без присуства запослених у заводу (став 3.); да ће, ако се утврди да је притужба основана, директор Управе наложити да се отклони повреда права осуђеног (став 4.); да ће, ако сматра да је до повреде права осуђеног дошло услед поступања запосленог, директор Управе обавестити писмено управника завода и лице овлашћено за вршење надзора, а ако сматра да је до повреде права осуђеног дошло услед поступања управника обавестиће лице овлашћено за вршење надзора (став 5.).

Одредбама члана 128. ЗИКС је, поред осталог, прописано: да се мере принуде према осуђеном могу применити само када је неопходно да се спречи: 1) бекство осуђеног; 2) физички напад на друго лице; 3) наношење повреде другом лицу; 4) самоповређивање; 5) проузроковање материјалне штете; 6) активан и пасиван отпор осуђеног (став 1.); да се под активним отпором подразумева свако супротстављање осуђеног законитим службеним мерама, радњама и налозима службеног или овлашћеног лица које се врши заклањањем или држањем за лице или предмет, отимањем, стављањем у изглед да ће се лице напасти или предузимањем сличне радње (став 2.); да се под пасивним отпором подразумева свако супротстављање осуђеног законитим службеним мерама, радњама и налозима службеног или овлашћеног лица које се врши оглушивањем или заузимањем клечећег, седећег, лежећег или сличног положаја.

Одредбама члана 165. ЗИКС је прописано: да против коначне одлуке којом је осуђеном током извршења казне затвора ограничено или повређено неко право утврђено овим законом осуђени има право на судску заштиту (став 1.) и да се судска заштита из става 1. овог члана остварује у управном спору (став 2.). Одредбом члана 166. ЗИКС је прописано да се тужба за судску заштиту подноси у року од три дана од дана достављања одлуке (став 1.) и да ће о тужби из става 1. овог члана надлежни суд одлучити у року од 30 дана од дана пријема тужбе (став 2.).

Одредбама чл. 235. до 250. ЗИКС је уређено питање примене мере притвора. Тако је одредбом члана 235. став 3. ЗИКС прописано да се у поступку са притвореницима примењују одредбе Законика о кривичном поступку и одредбе овог закона, а одредбом члана 239. да притвореник борави у заводу под истим условима као и осуђено лице, ако Закоником о кривичном поступку није друкчије одређено. Одредбом члана 241. ЗИКС је прописао да се притвореник може, само по налогу суда који је одредио притвор или кад то захтева хитна медицинска помоћ, извести из завода и спровести другим органима, односно у здравствену установу. Одредбом члана 242. ЗИКС је прописано да кад притвореник повреди акт о кућном реду завода или учини други дисциплински преступ, завод одмах о томе обавештава суд пред којим се води поступак. Одредбама члана 243. ЗИКС је прописано да се принуда према притворенику примењује сходно одредбама овог закона које уређују примену принуде према

осуђеним лицима (став 1.) и да се о примени принуде одмах обавештава суд пред којим се води поступак (став 2.). Одредбом члана 245. ЗИКС је прописано да примену мере притвора надзире председник вишег суда на чијем је подручју седиште завода у коме се извршава притвор. Одредбом члана 249. ЗИКС је прописано да се притвореник који се на основу Законика о кривичном поступку, на сопствени захтев, пре правноснажности пресуде упућује на извршење казне затвора, изједначава у правима и дужностима са осуђеним лицем. Одредбом члана 250. ЗИКС је прописано да акт о кућном реду за примену мере притвора доноси министар надлежан за правосуђе, а одредбом члана 281. став 2. ЗИКС је прописано да ће прописи предвиђени овим законом бити донети у року од шест месеци од дана ступања на снагу овог закона. Одредбом члана 282. ЗИКС је прописано да овај закон ступа на снагу 1. јануара 2006. године.

Одредбама члана 137. *Кривичног законика* („Службени гласник РС“, бр. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09 и 111/09) је прописано кривично дело злостављање и мучење. Тако је прописано: да ће се казнити затвором до једне године ко злоставља другог или према њему поступа на начин којим се вређа људско достојанство (став 1.); да ће се казнити затвором од шест месеци до пет година ко применом силе, претње, или на други недозвољени начин другоме нанесе велики бол или тешке патње с циљем да од њега или од трећег лица добије признање, исказ или друго обавештење или да се он или неко треће лице застраши или незаконито казни, или то учини из друге побуде засноване на било каквом облику дискриминације (став 2.); да ће се за дело из става 1. казнити затвором од три месеца до три године, а за дело из става 2. затвором од једне до осам година ако дело из ст. 1. и 2. овог члана учини службено лице у вршењу службе (став 3.).

Одредбама члана 1. *Закона о Заштитнику грађана* („Службени гласник РС“, бр. 79/05 и 54/07) је прописано: да се овим законом установљава Заштитник грађана као независан државни орган који штити права грађана и контролише рад органа државне управе, органа надлежног за правну заштиту имовинских права и интереса Републике Србије, као и других органа и организација, предузећа и установа којима су поверена јавна овлашћења (у даљем тексту: органи управе) (став 1.); да се Заштитник грађана стара о заштити и унапређењу људских и мањинских слобода и права (став 2.). Одредбама члана 17. истог закона је прописано: да је Заштитник грађана овлашћен да контролише поштовање права грађана, утврђује повреде учињене актима, радњама или нечињењем органа управе, ако се ради о повреди републичких закона, других прописа и општих аката (став 1.); да је Заштитник грађана овлашћен да контролише законитост и правилност рада органа управе (став 2.). Одредбама члан 25. Закона је прописано: да свако физичко или правно, домаће или страног лице које сматра да су му актом, радњом или нечињењем органа управе повређена права може да поднесе притужбу Заштитнику грађана (став 1.); да је пре подношења притужбе подносилац дужан да покуша да заштити своја права у одговарајућем правном поступку (став 3.); да ће заштитник грађана упутити подносиоца притужбе на покретање одговарајућег правног поступка, ако је такав поступак предвиђен, а неће покренути поступак док не буду исцрпљена сва правна средства (став 4.); да изузетно, Заштитник грађана може покренути поступак и пре него што су исцрпљена сва правна средства, ако би подносиоцу притужбе била нанета ненадокнадива штета или ако се притужба односи на повреду принципа добре управе, посебно некоректан однос органа управе према подносиоцу притужбе, неблагоприятан рад или друга кршења правила етичког

понашања запослених у органима управе (став 5.). Одредбама члана 31. Закона о Заштитнику грађана је прописано: да након утврђивања свих релевантних чињеница и околности Заштитник грађана може обавестити подносиоца притужбе да је притужба неоснована или може утврдити да су постојали недостаци у раду органа управе (став 1.); да ће ако нађе да су постојали недостаци у раду органа управе, Заштитник грађана упутити препоруку органу о томе како би уочени недостатак требало отклонити (став 2.); да је орган управе дужан да, најкасније у року од 60 дана од дана добијања препоруке обавести Заштитника грађана о томе да ли је поступио по препоруци и отклонио недостатак, односно да га обавести о разлозима због којих није поступио по препоруци (став 3.); да изузетно, ако постоји опасност да ће због неотклањања недостатка, права подносиоца притужбе бити трајно и у значајном обиму оштећена, Заштитник грађана у својој препоруци органу управе може утврдити и краћи рок за отклањање недостатка, с тим што тај рок не може бити краћи од 15 дана (став 4.); да ако орган управе не поступи по препоруци, Заштитник грађана може о томе да обавести јавност, Скупштину и Владу, а може и да препоручи утврђивање одговорности функционера који руководи органом управе.

Одредбама члана 359. *Судског пословника* („Службени гласник“, бр. 110/09, 70/11 и 19/12) је прописано: да се у основном и вишем суду води књига надзора над притвореницима, у коју председник или судија кога он одреди за обилазак, уписује обавештења о томе како се притвореници хране, како се снабдевају неопходним стварима и како се са њима поступа (став 1.); да је председник, односно судија кога он одреди дужан да без одлагања обавести Министарство о неправилностима уоченим приликом обиласка притвора (став 2.); да се са обавештењем унетим у књигу надзора и предузетим мерама Министарства обавештавају судије и управа затвора (став 3.).

Одредбом члана 1. *Правилника о надзору над радом завода у Управи за извршење кривичних санкција* („Службени гласник РС“, број 49/11) прописано је да се овим правилником ближе уређује надзор над радом завода у Управи за извршење кривичних санкција, док је одредбама члана 2. овог правилника предвиђено да се надзором проверава законитост и правилност рада завода, као и да надзор у заводу, у складу са Законом о извршењу кривичних санкција (у даљем тексту: Закон), обухвата: 1) статус и заштиту права лица лишених слободе; 2) третман лица лишених слободе; 3) обезбеђење завода и безбедност завода; 4) материјално-финансијско пословање завода; 5) обуку и упошљавање лица лишених слободе; 6) управљање заводом и рад запослених; 7) безбедност лица лишених слободе.

Правилником о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора („Службени гласник РС“, бр. 72/10 и 6/12) (у даљем тексту: Правилник), донетим на основу одредбе члана 25. ЗИКС, прописано је да се овим правилником ближе уређују начин живота и рада осуђених у казнено-поправним заводима, окружним затворима и казнено-поправном заводу за жене (у даљем тексту: завод), ако посебним прописом није друкчије одређено (члан 1.). Одредбом члана 14. став 1. Правилника прописано је да осуђени који је упућен у завод остварује, у складу са Законом о извршењу кривичних санкција (у даљем тексту: Закон), права на: човечно поступање; смештај; слободно време; исхрану; одећу, рубље и обућу; упућивање поднесака; дописивање; телефонски разговор; правну помоћ; посете; боравак у посебној просторији; пријем пакета; пријем новчаних пошиљки; рад и права на основу рада;

здравствену заштиту; обавештавање; образовање; остваривање верских права; поднесак, притужбу и жалбу и судску заштиту. Члан 62. став 1. овог правилника предвиђа да се у циљу остваривања својих права осуђени може поднеском писмено обратити начелнику службе или другом овлашћеном лицу из одговарајуће службе завода. Члан 63. Правилника, поред осталог, прописује: да осуђени има право притужбе управнику завода због повреде права или других неправилности које су у заводу учињене према њему (став 1.); да је управник завода или лице које он овласти дужан да испита притужбу осуђеног и да о њој донесе решење у року од 15 дана (став 3.); да ће, уколико се притужба односи на тежу повреду радних обавеза и дужности од стране запосленог лица, управник или лице које он одреди, одмах испитати основаност притужбе и предузети мере за спречавање даљег наступања штетних последица (став 4.); да ће, уколико се притужба односи на угрожавање или повреду тела или здравља осуђеног, управник завода наредити да лекар одмах прегледа осуђеног и да о томе сачини извештај (став 5.). Одредбама члана 64. овог правилника је прописано: да осуђени може писмено захтевати да се непосредно обрати управнику завода и да са њим усмено разговара, а захтев се доставља преко посебног сандучета (став 1.); да ће управник завода обавити разговор са осуђеним, а уколико наведени разлози немају поверљив карактер упутиће га на законом и овим правилником прописан начин остваривања и заштите права (став 2.). Чланом 65. Правилника је прописано: да осуђени који не добије одговор на притужбу или није задовољан донетим решењем, има право да у року од осам дана од дана пријема решења, поднесе жалбу директору Управе (став 1.); да се у жалби осуђеног наводи број одлуке на коју се жали и у ком погледу је незадовољан донетом одлуком (став 2.). Према члану 65. овог правилника, поднесак, притужбу и жалбу осуђени подноси у три примерка, од којих се један упућује надлежном органу, један остаје код осуђеног, а један се улаже у лични лист осуђеног. Одредбе члана 67. овог Правилника прописују: да, ако осуђени сматра да је његово право повређено поступањем управника завода, може поднети притужбу директору Управе за извршење кривичних санкција (у даљем тексту: Управа), с тим што осуђени подноси притужбу директору Управе у затвореној коверти (став 1.); да ће, ако директор Управе или лице које он овласти утврди да притужба није поднета из разлога наведеног у ставу 1. овог члана, притужбу доставити надлежном органу и о томе ће обавестити осуђеног (став 2.). Према одредбама члана 68. Правилника, поред осталог, прописано је: да осуђени има право да се без присуства службених лица у заводу притужи овлашћеном лицу које, у складу са законом, надзире рад завода (став 1.); да се осуђени може писмено притужити одељењу надлежном за послове надзора у седишту Управе (став 3.). Одредбе члана 69. овог правилника прописују: да против коначне одлуке којом је осуђеном током извршења казне затвора ограничено или повређено неко право утврђено законом осуђени има право, у складу са законом, на судску заштиту (став 1.); да се судска заштита из става 1. овог члана остварује у управном спору (став 2.). Члан 70. Правилника предвиђа: да се тужба за судску заштиту подноси у року од три дана од дана достављања одлуке (став 1.); да ће о тужби из става 1. овог члана надлежни суд одлучити у року од 30 дана од дана пријема тужбе, у складу са Законом (став 2.). Одредбама члана 71. овог правилника, поред осталог, прописано је: да осуђени има право подношења притужбе Заштитнику грађана писмено или усмено без присуства запослених у заводу (став 1.); да је, пре подношења притужбе, осуђени дужан да покуша да заштити своја права у одговарајућем

управном поступку (став 2.); да изузетно, Заштитник грађана може, у складу са законом, покренути поступак и пре него што су исцрпљена сва правна средства у поступку из става 2. овог члана, ако би подносиоцу притужбе била нанета ненадокнадива штета или ако се притужба односи на повреду принципа добре управе, посебно некоректан однос органа управе према подносиоцу притужбе, неблаговремен рад или друга кршења правила етичког понашања запослених у органима управе (став 3.). Одредбом члана 72. Правилника је предвиђено да подношење поднесака, притужби, жалби или тужби, не повлачи одговорност осуђеног и он због тога не може бити изложен било каквом кажњавању, малтретирању или узнемиравању.

4. Испитивање постојања процесних претпоставки за одлучивање

Уставни суд најпре констатује да одредбе члана 25. Устава гарантују неповредивост физичког и психичког интегритета и јемство да нико не може бити изложен мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању, као и да је иста гаранција садржана у члану 3. Европске конвенције.

У контексту конкретног уставног спора, Уставни суд констатује да се наведено јемство у односу на представнике државних органа огледа првенствено у обавези да се уздрже од радњи којима се повређује психички и физички интегритет лица које се налази у притвору или на издржавању казне затвора, односно да се уздрже од излагања тог лица мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању, а чиме се осигурава поштовање материјалног аспекта овог права.

С друге стране, постоји позитивна обавеза надлежних државних органа да поштују и заштите процесни аспект права из члана 25. Устава и члана 3. Европске конвенције, а који подразумева обавезу надлежних државних органа да у случају постојања јасних индиција да је лице које се налази у притвору или на издржавању казне затвора било изложено неком од облика злостављања, спроведе делотворну, темељну, брзу и независну истрагу која би требало да осигура идентификовање и кажњавање одговорних лица (видети: пресуде Европског суда за људска права у предметима *Станимировић против Србије*, представка број 26088/06 од 18. октобар 2011. године, ст. 39. и 40, *Labita против Италије* (ВВ), представка број 26772/95, од 6. априла 2000. године, став 131, *В.Д. против Хрватске*, представка број 15526/10, од 8. фебруара 2012. године, ст. 63. и 64. и *Мађер против Хрватске*, представка број 56185/07, од 21. септембар 2011. године, ст. 111. и 112.).

За разлику од наведеног члана 25. Устава и члана 3. Европске конвенције који не говоре изричито о гаранцијама материјалног и процесног аспекта забране злостављања, Уставни суд указује да Конвенција УН изричито садржи ове гаранције. Тако је чланом 2. Конвенције УН предвиђена обавеза сваке државе чланице да предузима законске, административне, судске или друге ефикасне мере како би спречила извршење аката тортуре на територији под њеном јурисдикцијом, а чланом 4. да ће свака држава чланица настојати да се према њеном кривичном праву сви акти тортуре сматрају кривичним делима. Такође, Конвенција УН у члану 6. изричито прописује обавезу држава чланица да обезбеде хапшење лица за које се сумња да је извршило акт тортуре, као и да неодложно врши истрагу ради утврђивања чињеница.

Из претходно изнетог произлази да јемство и поштовање материјалног и процесног аспекта забране мучења, нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања представља императивну норму уставног и општег међународног права, те да се, према пракси Европског суда за људска права коју прихвата и Уставни суд, испитивање процесних претпоставки за одлучивање и основаност навода о њиховој повреди може вршити одвојено.

Испитујући постојање Уставом и законом утврђених претпоставки да Уставни суд одлучује о овој уставној жалби, Уставни суд најпре констатује да је уставна жалба изјављена против радњи чињења и нечињења Министарства унутрашњих послова, Министарства правде и државне управе, односно Управе за извршење кривичних санкција, Основног суда у Пожаревцу и Основног јавног тужилаштва у Пожаревцу, а због повреде материјалног и процесног аспекта права из чл. 25. и 28. Устава и члана 3. Европске конвенције, и последично повреде права из члана 22. Устава, члана 36. став 2. Устава и члана 13. Европске конвенције.

Уставни суд даље констатује да се наводи подносиоца о повреди материјалног и процесног аспекта означених права и одговорности државних органа односе на три временска периода, те да су чињенице које су од значаја за одлучивање Уставног суда утврђене у односу на три наведена временска периода, и то: 1) период који је подносилац провео задржан у тзв. „полицијском притвору“ у Полицијској станици 29. новембар у Београду (чињенично стање 4.1.); 2) период који је подносилац провео у притвору Окружног затвора у Београду (чињенично стање 4.2.); 3) период издржавања казне затвора подносиоца у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела (чињенично стање 4.3.). Стога је и испитивање постојања претпоставки за одлучивање Уставног суда вршено о односу на три наведена временска периода.

4.1. Период задржавања подносиоца у Полицијској станици 29. новембар у Београду

У вези навода подносиоца о повреди означених права у односу на период задржавања у Полицијској станици 29. новембар у Београду, Суд констатује да је утврђено да је подносилац 18. јула 2005. године лишен слободe, када је саслушан у Полицијској станици 29. новембар у Београду, те да је 20. јула 2005. године испитан пред истражним судијом Окружног суда у Београду.

Имајући у виду наведено, Уставни суд налази да је у вези овог периода потребно испитати постојање претпоставке да ли је уставна жалба допуштена *ratione temporis* у погледу: а) материјалног аспекта и б) процесног аспекта.

а) Испитујући да ли је уставна жалба допуштена *ratione temporis* у погледу материјалног аспекта периода задржавања подносиоца у Полицијској станици 29. новембар у Београду, Уставни суд указује на то да, према заузетом правном ставу, Суд нема временску надлежност да поступа по уставним жалбама у којима се оспорава радња која је предузета пре ступања на снагу Устава. Имајући у виду наведено, као и да се наводно злостављање подносиоца у Полицијској станици 29. новембар у Београду десило 18. јула 2005. године, а да је Устав ступио на снагу 8. новембра 2006. године, Уставни суд је оценио да је уставна жалба у овом делу у погледу материјалног аспекта недопуштена *ratione temporis*. Такође, и према општим правилима међународног јавног права,

као и пракси Европског суда за људска права, Европска конвенција не обавезује државу уговорницу ни за једно дело или чињеницу које су се десили или за неку ситуацију која је престала да постоји пре њеног ступања на снагу у односу на ту државу уговорницу (видети: пресуду Европског суда за људска права у предмету *Станимировић против Србије*, став 27.).

б) Испитујући постојање претпоставке да Уставни суд одлучује о процесном аспекту права из члана 25. Устава и члана 3. Европске конвенције у односу на период задржавања подносиоца у Полицијској станици 29. новембар у Београду, Уставни суд указује да је према пракси Европског суда за људска права, коју прихвата и овај суд, процесна обавеза спровођења званичне, делотворне истраге у случају навода о повреди забране злостављања, прерасла у посебну и самосталну обавезу надлежних државних органа. То даље значи да поштовање процесног аспекта из члана 25. Устава и члана 3. Европске конвенције може створити одређене обавезе за надлежне државне органе и у случају када се наводно злостављање десило пре ступања на снагу Устава.

С друге стране, начело правне сигурности упућује на то да само поступања или пропусти настали после тог датума могу потпасти под временску надлежност Уставног суда, те да је неопходно да значајан део процесних радњи које ова одредба захтева буде спроведен, или је требало да буде спроведен после ступања на снагу Устава, када је установљена уставна жалба као посебно правно средство за заштиту права гарантованих Уставом и Европском конвенцијом (видети: пресуде Европског суда за људска права у предметима *Типа против Турске*, представка број 22339/03, од 19. јануар 2010. године, ст. од 58. до 63. и *Станимировић против Србије*, став 29.).

Примењујући наведено становиште на конкретан случај, Уставни суд је утврдио да је подносилац приликом испитивања пред истражним судијом Окружног суда у Београду 20. јула 2005. године изјавио да је у полицији, након одласка браниоца, био малтретиран, те да је на записнику о саслушању, од стране истражног судије, констатовано да на десној руци подносиоца постоје две тачкасте повреде. Суд је даље утврдио и да је приликом лекарског прегледа у амбуланти притвора Окружног затвора у Београду 21. јула 2005. године подносилац изјавио да је био тучен у Полицијској станици 29. новембар у Београду, те да су у извештају лекара од 21. јула 2005. године констатоване одређене повреде. Из документације достављене Уставном суду, као и навода уставне жалбе, произлази да подносилац поводом наводног злостављања у Полицијској станици 29. новембар у Београду није подносио кривичне пријаве, нити су накнадно он, нити његов бранилац указивали на овакво поступање према подносиоцу.

Иако за настанак процесне обавезе спровођења званичне, делотворне истраге о наводима подносиоца о злостављању у Полицијској станици 29. новембар у Београду није било неопходно да подносилац поднесе кривичну пријаву, Уставни суд налази да је од значаја да накнадно није било указивања од стране подносиоца, нити његовог браниоца, на овакво поступање полицијских службеника, или указивања на пропуштање да се спроведе истрага, те да поводом овог догађаја ниједна радња није предузета након ступања на снагу Устава. Стога је Уставни суд оценио да је уставна жалба у делу који се односи на период задржавања у Полицијској станици 29. новембар у Београду недопуштена *ratione temporis* и у погледу процесног аспекта.

Имајући у виду претходно изнето, Уставни суд није ценио ни наводе подносиоца о повреди права из члана 28. Устава, а који се односе период задржавања подносиоца у Полицијској станици 29. новембар у Београду.

Сагласно претходно изложеном, Уставни суд је, на основу одредби члана 36. став 1. тачка 7) Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – Одлука УС), уставну жалбу одбацио у овом делу као недопуштену, јер нису испуњене Уставом утврђене претпоставке за вођење поступка, па је решио као у тачки 3. изреке.

4.2. Период притвора у Окружном затвору у Београду

У вези навода подносиоца о повреди означених права у односу на период притвора, Уставни суд је утврдио да је подносилац уставне жалбе од 20. јула 2005. године до 6. новембра 2011. године био притворен у Окружном затвору у Београду.

Имајући у виду наводе уставне жалбе које се односе на период притвора, Уставни суд налази да је у вези овог периода потребно испитати постојање следећих претпоставки: а) да ли је уставна жалба допуштена *ratione temporis* у погледу материјалног аспекта, б) да ли је уставна жалба допуштена *ratione temporis* у погледу процесног аспекта и ц) да ли је подносилац пре обраћања Уставном суду имао на располагању правна средства и да ли је та правна средства исцрпео.

а) Када је реч о допуштености *ratione temporis* у погледу материјалног аспекта периода трајања притвора, као и у случају периода задржавања у Полицијској станици 29. новембар у Београду, Уставни суд није надлежан да поступа по наводима уставне жалбе у којима се оспоравају радње предузете пре ступања на снагу Устава. То даље значи да је уставна жалба у овом делу у погледу материјалног аспекта недопуштена *ratione temporis* за период од 20. јула 2005. године до 8. новембра 2006. године, те да је Суд надлежан да у овом делу испитује наводе подносиоца о догађајима након ступања на снагу Устава.

б) Када је реч о допуштености *ratione temporis* у погледу процесног аспекта периода трајања притвора, Уставни суд, на основу већ изнетог става, констатује да поступања или пропусти настали после ступања на снагу Устава свакако потпадају под временску надлежност Уставног суда и предмет су оцене Уставног суда. Међутим, како је подносилац континуирано, још од почетка трајања притвора, указивао на злостављање од стране припадника Службе за обезбеђење Окружног затвора у Београду и одсуство истраге о том питању, Уставни суд налази да се ови наводи могу третирати као трајна радња, те да има места узимању у обзир и чињеница које су се догодиле пре ступања на снагу Устава. Ово посебно из разлога што је значајан део процесних радњи које ова одредба Устава и Европске конвенције захтева, био спроведен или је требало да буде спроведен после ступања на снагу Устава, јер је притвор према подносиоцу трајао још пет година након ступања на снагу Устава.

в) Испитујући испуњеност претпоставке о исцрпљености правног пута, Уставни суд констатује да је претходно потребно одговорити на то да ли је током трајања притвора, подносилац имао на располагању правна средства којима би се делотворно и ефикасно могли испитати наводи о његовом злостављању у притвору, те да ли је подносилац та правна средства користио.

Имајући у виду да Уставни суд у поступцима досадашњег одлучивања о уставним жалбама није ценио основаност навода о повреди члана 25. Устава и члана 3. Европске конвенције пре него што су искоришћена редовна правна средства у поступку забране злостављања, Уставни суд је приликом ове оцене имао у виду праксу Европског суда за људска права.

Тако је Европски суд за људска права у својој досадашњој пракси успоставио начелне изузетке од примене правила о исцрпљености домаћих правних лекова, сматрајући да се наведено правило не примењује аутоматски и да нема апсолутни карактер, већ да се приликом разматрања његове примене морају имати у виду околности сваког појединачног случаја (видети: пресуду у предмету *Akdivar и остали против Турске*, представка број 21893/93, од 16. септембра 1996. године, став 69.). Постојање правних средстава мора бити у довољној мери извесно, не само у теорији него и у пракси, без чега се они не могу сматрати делотворним и доступним и на држави је да обезбеди њихово постојање и примену (видети: пресуде у предметима *Vernillo против Француске*, представка број 11889/85, од 20. фебруара 1991. године, став 27. и *Selmuni против Француске*, представка број 25803/94, од 28. јула 1999. године, став 75.), при чему то правно средство мора пружити прилику да се кроз њега реше супстанцијална питања везана за одређено прекршено људско право, као и да пружи одговарајуће задовољење за конкретно кршење права (видети: пресуду у предмету *Chahal против Уједињеног Краљевства*, представка број 22414/93, пресуда од 15. новембра 1996. године, став 145.).

У ситуацији када наизглед постоји више правних средстава које жртва кршења људских права може да искористи, на њему је да одлучи које ће средство искористити (видети: пресуде у предметима *Airey против Ирске*, представка број 6289/73, пресуда од 9. октобра 1979. године, став 23. и *Мађер против Хрватске*, став 87.), при чему правно средство мора пружити разуман изглед на успех (видети: пресуду у предмету *Akdivar против Турске*, став 68.), али након што искористи такво правно средство, од њега се не може захтевати да покуша и са другим правим средством које му је било на располагању (видети: пресуду у предмету *Мађер против Хрватске*, став 87.).

Такође, у складу са „општеприхваћеним принципима међународног права“, могу постојати посебне околности када се подносилац представке ослобађа обавезе да претходно исцрпи све домаће правне лекове (видети: пресуду у предмету *Selmuni против Француске*, представка број 25803/94, од 28. јула 1999. године, став 75.), те се правило о исцрпљености домаћих правних средстава примењује у контексту механизма заштите људских права, при чему се мора тумачити са одређеним степеном флексибилности и без непотребног формализма (видети: пресуде у предметима *Cardot против Француске* од 19. марта 1991. године, број представке 11069/84, став 34. и *Selmuni против Француске*, став 77.).

Примењујући наведено на конкретан случај, Уставни суд налази да је у контексту цитираних одредаба ЗКП и ЗИКС које се односе на поступање према притвореницима, надзор над притвореницима и поступање по притужбама притвореника, потребно испитати да ли се ове притужбе и поступци могу сматрати правним средствима којима би се делотворно и ефикасно могли испитати наводи подносиоца о његовом злостављању у притвору, те да ли је подносилац та правна средства и поступке користио пре изјављивања уставне жалбе.

Уставни суд констатује да ЗКП садржи посебан одељак који се односи на поступање са притвореницима и који предвиђа следеће ситуације: 1) (општи) надзор над притвореницима који врши председник суда; 2) редован, недељни обилазак притвореника од стране председника суда или судије којег он одреди када се, поред осталог, председник суда, односно судија којег он одреди, обавештава о томе како се са притвореницима поступа; 3) обилазак притвореника „у свако доба“ од стране председника суда или истражног судије којом приликом могу примати притужбе од притвореника.

Уставни суд даље констатује да ЗКП једино у случају редовног, недељног обиласка притвореника прописује одређену процедуру, предвиђајући дужност председника суда или судије којег он одреди да о неправилностима уоченим приликом обиласка затвора, без одлагања обавести министарство надлежно за правосуђе, које је дужно да у року од 15 дана од дана пријема обавести председника суда, односно судију, о мерама предузетим за отклањање уочених неправилности. Такође, из одредаба члана 359. Судског пословника произлази да приликом надзора над притвореницима постоји обавеза председника суда или судије кога он одреди за обилазак, да у књигу надзора упише обавештења о томе како се са притвореницима поступа. Уставни суд констатује и то да ЗКП не прописује даље поступање по притужбама притвореника у ситуацији обиласка притвореника „у свако доба“, али се екстензивним тумачењем ЗКП закључује да судија може, односно да је дужан да у случају постојања основа сумње, надлежном тужилаштву поднесе кривичну пријаву.

Из наведеног се може закључити да приликом редовног, недељног обиласка притвореника или „обиласка у свако доба“ председник суда или судија којег он одреди за обилазак, може примати притужбе притвореника, при чему постоји једино обавеза председника суда или судије којег он одреди да у књигу надзора над притвореницима упише обавештење о поступању са притвореницима, те да је, уколико нађе да постоје неправилности које треба уклонити, дужан да о томе без одлагања обавести министарство надлежно за правосуђе. То даље значи да председник суда који врши надзор над притвореницима или судија који обилази притвор, немају обавезу да донесу били какву одлуку поводом притужбе притвореника на поступање у притвору, али да свакако могу поднети кривичну пријаву надлежном тужилаштву за кривично дело злостављање и мучење.

Из претходно наведеног, по оцени Уставног суда, *prima facie* произлази да се чак и у случају екстензивног тумачења ЗКП може закључити да су процедуре предвиђене ЗКП за поступање по притужбама притвореника о наводном злостављању неефикасне и неделотворне, а у смислу обавезе исцрпљивања правног пута пре изјављивања уставне жалбе. Ово првенствено из разлога што ЗКП не прописује обавезу судије или надлежног министарства да притворенику који се притужује одговори у форми писаног акта на наводе притужбе, нити произлази да су обавештења судије и министарства надлежног за правосуђе правно обавезујућа. Из претходно наведеног, Уставни суд закључује да одредбама ЗКП предвиђени механизми поступања по притужбама притвореника о злостављању не представљају „правна средства“ која су подносиоцу могла „пружити разуман изглед на успех“ да „кроз њих реши супстанцијална питања“ везана за наводе о злостављању током трајања притвора.

Уставни суд даље констатује да и ЗИКС садржи посебну главу која уређује примену мера притвора, при чему ЗИКС изричито прописује да се у поступку са притвореницима, поред одредаба овог закона примењују и одредбе ЗКП. Уставни суд даље констатује да је одредбом члана 239. ЗИКС прописано да притвореник борави у заводу под истим условима као и осуђено лице, осим ако ЗКП не одређује другачије, при чему ЗИКС не говори да ли се услови боравка односе и на поступање по притужбама притвореника.

С друге стране, из преосталих одредаба ове главе ЗИКС произлази да поводом радњи или мера које се предузимају према притворенику (спровођење у здравствену установу, повреда акта о кућном реду, примена принуде) обавезно или претходно мора постојати налог суда пред којим се поступак води или се о томе суд обавештава, а што упућује на закључак да и о притужбама притвореника о наводном злостављању даље поступа суд, и то према одредбама ЗКП. На овакав закључак додатно указује и одредба члана 249. ЗИКС, будући да се тек у тренутку превођења из статуса притвореника у статус осуђеног лица, притвореник изједначава у правима и дужностима са осуђеним лицем, из чега се даље може закључити да права и дужности притвореника, па и у погледу притужби, по ЗИКС нису у потпуности истоветна оним из ЗКП. Другим речима, из наведених одредаба ЗКП и ЗИКС произлази да ЗКП „слабије“ штити права притвореника у смислу поступања по притужбама о наводном злостављању, а посебно у смислу постојања правног средства који би притвореник могао користити, него што је то случај са ЗИКС предвиђеним поступањем по притужбама осуђеног лица.

Из наведеног, Уставни суд констатује да и у ситуацији да се екстензивним тумачењем ЗИКС закључи да се, поред ЗКП прописаног поступања са притужбама притвореника, на притужбе притвореника могу применити и одредбе ЗИКС које уређују питање поступања по притужби осуђених лица, овакво тумачење *prima facie* указује да такав правни пут није у довољној мери изван за подносиоца, те да је неделотворан за притужбе о злостављању.

Имајући у виду претходно наведено, Уставни суд оцењује да правна средства прописана ЗКП и ЗИКС, а која се односе на поступање са притужбама, у конкретном случају, не представљају делотворна и ефикасна правна средства којима су се, пре изјављивања уставне жалбе, могли испитати наводи о злостављању подносиоца у притвору.

И поред тога, Уставни суд констатује да је у спроведеном поступку утврђено да се подносилац уставне жалбе током боравка у притвору Окружног затвора у Београду 13 пута обраћао управнику Окружног затвора у Београду, директору Управе за извршење заводских санкција и министру правде, у којима се притуживао на третман који има у притвору, указујући на злостављање од стране стражара, те да се поднеском од 13. октобра 2010. године упућеном директору Управе за извршење кривичних санкција, притуживао да по већем броју његових притужби управник Окружног затвора није одлучивао, из ког разлога тражи заштиту од директора Управе. Утврђено је и да наведених 13 поднесака и притужби подносиоца никад нису примљени у Управи за извршење кривичних санкција, те да је нејасно да ли су и када притужбе прослеђиване поступајућем судији, као ни шта је поводом ових притужби даље чињено.

Из наведеног се несумњиво може закључити да је подносилац током трајања притвора „покушао“ да користи правни пут прописан ЗКП, као и

сходни правни пут прописан ЗИКС, те да је овај правни пут, у конкретном случају, био неделотворан.

Сагласно претходно изложеном, Уставни суд оцењује да, у делу уставне жалбе која се односи на период трајања притвора у Окружном затвору у Београду, постоје Уставом утврђене претпоставке за вођење поступка и одлучивање Уставног суда.

4.3. Период издржавања казне затвора подносиоца у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела

У вези навода подносиоца о повреди означених права у односу на период издржавања казне затвора, Уставни суд је утврдио да је подносилац 6. новембра 2011. године упућен у Казнено-поправни завод Пожаревац – Забела, на издржавање казне затвора, где се и сада налази.

Имајући у виду наводе уставне жалбе који се односе на период издржавања казне затвора, Уставни суд налази да је у вези овог периода потребно испитати да ли је подносилац, пре изјављивања уставне жалбе, имао на располагању правна средства којима би се делотворно и ефикасно могли испитати наводи о његовом злостављању у затвору, те да ли је подносилац та правна средства користио.

С тим у вези, Уставни суд констатује да ЗИКС уређује питање поступања по притужбама осуђених лица, те да је овај поступак по својој природи управни поступак. На овакав закључак Уставног суда упућују одредбе чл. 114, 114а, 165. и 166. ЗИКС, као и одредбе Правилника о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора.

Уставни суд констатује да ЗУП и ЗУС предвиђају могућност да се посебним законом пропишу краћи рокови за одлучивање управних органа, те да су одредбама ЗИКС предвиђени краћи рокови од оних прописаних одредбама ЗУП и ЗУС. Уставни суд даље констатује да ЗИКС прописује да је за поступање по притужби осуђеног лица због повреде права или других неправилности које су у заводу учињене према њему, у првом степену надлежан управник завода, а у другом степену директор Управе за извршење кривичних санкција, док се судска заштита остварује у управном спору пред Управним судом. За испитивање основаности притужбе осуђеног лица због повреде права од стране управника завода, надлежан је директор Управе, а судска заштита се остварује у управном спору пред Управним судом.

Уставни суд даље констатује да ЗИКС не уређује питање притужбе осуђеног лица Заштитнику грађана, те да једино у члану 75. став 5. предвиђа да осуђени има право на дописивање без надзора са Заштитником грађана. Међутим, Закон о Заштитнику грађана прописује да свако физичко или правно, домаће или страног лица које сматра да су му актом, радњом или нечињењем органа управе повређена права може да поднесе притужбу Заштитнику грађана. Такође, у контексту конкретног случаја, од значаја је да је чланом 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака предвиђено да Заштитник грађана обавља послове Националног механизма за превенцију тортуре.

С друге стране, Суд констатује да одредбе члана 25. Закона о Заштитнику грађана прописују да је пре подношења притужбе Заштитнику грађана, подносилац дужан да покуша да заштити своја права у одговарајућем

правном поступку, те да, изузетно, Заштитник грађана може, у складу са законом, покренути поступак и пре него што су исцрпљена сва правна средства у поступку, ако би подносиоцу притужбе била нанета ненадокнадива штета.

Из претходно наведеног, Уставни суд закључује да поводом притужби осуђених лица о наводном злостављању могу поступати управни органи и Управни суд, али и Заштитник грађана. С тим у вези, Уставни суд констатује да поступак прописан ЗИКС не указује *prima facie* да је тај поступак неделотворан у пракси, те да поступање по притужби прописано овим законом представља правни пут који у начелу осуђеном може пружити прилику да реши супстанцијална питања везана за тврдње о злостављању, као и да пружи одговарајуће задовољење уколико се утврди да постоји повреда права. С друге стране, одредбе Закона о Заштитнику грађана указују на то да Заштитник грађана поводом притужби осуђених лица о злостављању може утврдити основаност таквих навода, те да уколико нађе да су наводи основани, може упутити препоруку надлежном органу о томе како да отклонити недостатке, а што даље упућује на закључак да одлучивање Заштитника грађана поводом притужби не обезбеђује потпуну правну заштиту.

У вези са претходно изнетим, Уставни суд поново указује на изнете ставове Европског суда за људска права да је, у ситуацији када наизглед постоји више правних средстава које жртва кршења људских права може да искористи, на њему да одлучи које ће средство искористити, те да правно средство мора пружити разуман изглед на успех, али да се након што искористи такво правно средство, од њега не може захтевати да покуша и са другим правим средством које му је било на располагању. Такође, Суд констатује да могу постојати посебне околности када се подносилац представке ослобађа обавезе да претходно исцрпи сва домаћа правна средства, те да се правило о исцрпљености домаћих правних средстава примењује у контексту механизма заштите људских права, при чему се мора тумачити са одређеним степеном флексибилности и без непотребног формализма.

Примењујући наведено на конкретан случај, Уставни суд констатује да у документацији достављеној Уставном суду нема доказа да је подносилац, пре изјављивања уставне жалбе, поводом тврдњи о злостављању у затвору користио правни пут прописан ЗИКС, али да је утврђено да је подносилац поднео притужбу Заштитнику грађана, те да је препоруком број 2410 од 31. децембра 2011. године, Заштитник грађана утврдио да је подносиоцу уставне жалбе у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Збела повређено право на психички и физички интегритет, као и право на здравству заштиту.

Иако је подносилац могао пре обраћања Уставном суду да користи правни пут предвиђен ЗИКС, Уставни суд констатује да се између два правна пута, подносилац одлучио за подношење притужбе Заштитнику грађана, те да је овом притужбом подносилац исходовао утврђење повреде његових гарантованих права. Такође, Уставни суд констатује да је од значаја и да се подносилац, поводом наведеног злостављања током трајања притвора, више пута обраћао директору Управе за извршење кривичних санкција, али да на његове наводе никад није одговорено, а што је код подносиоца могло створити утисак да изјављивањем притужбе директору Управе, по ЗКП или ЗИКС, неће решити суштинска питања везана за заштиту његових гарантованих права. Стога, Суд закључује да се у конкретном случају од подносиоца није могло очекивати, нити тражити, да поред изјављивања притужбе Заштитнику грађана, а пре обраћања

Уставном суду, покуша да заштиту од злостављања оствари и другим правим средствима.

Имајући у виду претходно изнето, Уставни суд оцењује да у конкретном случају постоје Уставом утврђене претпоставке за вођење поступка и одлучивање Уставног суда у делу уставне жалбе која се односи на период издржавања казне затвора подносиоца у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела.

5. Оцена основаности навода уставне жалбе о повреди права на неповредивост физичког и психичког интегритета

Уставни суд понавља да одредбе члана 25. Устава гарантују неповредивост физичког и психичког интегритета и јемство да нико не може бити изложен мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању, те да је иста гаранција садржана у члану 3. Европске конвенције. Иако то није изричито наведено у Уставу нити у Европској конвенцији, Уставни суд поново истиче да наведене одредбе у себи садрже гаранцију поштовања и заштите материјалног и процесног аспекта овог права, као и да су ови аспекти изричито гарантовани Конвенцијом УН.

5.1. Када је реч о **материјалном аспекту** права на неповредивост физичког и психичког интегритета и забране злостављања, Суд указује да ово право представља једну од основних вредности демократског друштва, те да се њиме апсолутно забрањује сваки облик злостављања, независно од околности и понашања жртве, те да природа кривичног дела коју је (наводно) починио (притвореник) затвореник не може бити оправдање за злостављање (видети: пресуде Европског суда за људска права у предметима *Labita против Италије*, представка број 26772/95, од 6. априла 2000. године, став 119, *Родић и три остала против БиХ*, представка број 22893/05, од 27. маја 2008. године, став 66.).

Уставни суд констатује да ово право појединца, за представнике државних органа, ствара обавезу да се уздрже од радњи којима се повређује психички и физички интегритет лица које се налази у притвору или на издржавању казне затвора, односно да се уздрже од излагања тог лица мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању. Суд даље наглашава да, приликом поступања са притвореником или затвореником (лицем лишеним слободe), надлежни државни органи морају водити рачуна о томе да свако прибегавање физичкој сили која није неопходна због његовог понашања (активног или пасивног отпора) у начелу може довести до угрожавања или повреде његовог физичког и психичког интегритета, односно доводи у питање јемство забране злостављања (видети: пресуду Европског суда за људска права у предметима *Хајнал против Србије*, представка број 36937/06, од 19. јуна 2012. године, став 80.).

Дакле, Уставни суд констатује да приликом поступања са притвореником или затвореником свакако постоје ситуације наведене и у члану 128. ЗИКС у којима је, због његовог понашања, употреба принуде законита и дозвољена, и које могу довести до настанка повреда, односно које притвореник или затвореник доживљава као повреду његовог физичког и психичког интегритета (видети: пресуду Европског суда за људска права у предмету *Gömi и други против Турске*, представка број 35962/97, од 21. децембра 2006. године, став 77.). Међутим, Уставни суд наглашава да дозвољену употребу средстава

принуде треба разликовати од ситуације када примена средстава принуде, независно од понашања притвореника или затвореника, прелази дозвољене границе и када доводи у питање јемство забране злостављања (видети: пресуде Европског суда за људска права у предметима *Berliński против Пољске*, представка број 27715/95 и 30209/96, од 20. јуна 2002. године, ст. од 57. до 65. и *Гладовић против Хрватске*, представка број 28847/08, 10. маја 2011. године, став 37.). Другим речима, употреба силе и средстава принуде може бити потребна да би се осигурала безбедност затвора, одржао ред или спречили злочини у казним установама, али таква се сила и принуда може употребити само ако је неопходна, при чему не сме бити прекомерна (видети: пресуду Европског суда за људска права у предмету *Ivan Vasilev против Бугарске*, представка број 48130/99, од 12. априла 2007. године, став 63.). С тим у вези, Уставни суд указује и да је одредбама ЗИКС прописано да је кажњива принуда према лицу према коме се извршава санкција ако је несразмерна потребама њеног извршења, те да су забрањени и кажњиви поступци којима се лице према коме се извршава санкција подвргава било каквом облику мучења, злостављања и понижавања.

Уставни суд даље констатује да злостављање представља општи појам за појавне облике утврђене одредбама члана 25. Устава и члана 3. Европске конвенције, те да облици изричито поменути у наведеним одредбама (мучење, нечовечно или понижавајуће поступање или кажњавање), у суштини, могу бити исте природе, али да се разликују по интензитету нанетог физичког и/или психичког бола. С тим у вези, Суд даље констатује да злостављање мора достићи минимални степен тежине, односно патње и окрутности поступања, да би се могло подвести под оцену члана 25. Устава и члана 3. Европске конвенције, те да је процена тог минималног нивоа релативна и зависи од свих околности конкретног случаја, а највише од трајања таквог поступања, његовог физичког и психичког ефекта, као и од мотива и циља таквог поступања (видети: пресуде Европског суда за људска права у предметима *Labita против Италије*, став 120, *Гладовић против Хрватске*, став 34. и *Мађер против Хрватске*, став 106.).

Уставни суд наглашава да тврдње о злостављању морају бити поткрепљене одговарајућим доказима, те да, у складу са праксом Европског суда за људска права, коју прихвата и Уставни суд, тврдње о злостављању морају бити доказане „ван разумне сумње“. Суд даље констатује да докази о злостављању морају проистећи „из скупа индиција, или из неоспорених, довољно озбиљних, јасних и усаглашених претпоставки“ (видети: пресуде Европског суда за људска права у предметима *Ирска против Велике Британије*, представка број 5310/71, од 18. јануара 1978. године, став 161, *Salman против Турске*, представка број 21986/93, од 27. јуна 2000. године, став 100. и *Labita против Италије*, став 121.).

Када је реч о терету доказивања навода о злостављању, Уставни суд констатује да терет доказивања, као и у случају тврдњи о повреди других права, првенствено лежи на подносиоцу уставне жалбе, наводној жртви злостављања, који, као што је речено, мора такве тврдње подупрети одговарајућим доказима. Међутим, у случају када се спорни догађаји о наводном злостављању налазе у потпуности или претежно у оквирима „заштићених сазнања“ надлежних државних органа, као што је свакако случај са лицима која су у притвору или затвору, може се појавити јака претпоставка постојања чињеница о питању настанка повреда до којих је дошло током

трајања притвора или на издржавању казне затвора. У том случају, Суд сматра да се обавеза доказивања једним делом мора пребацити на надлежне државне органе, који морају пружити и обезбедити „задовољавајуће и убедљиво објашњење“ за настанак таквих повреда (видети: пресуде Европског суда за људска права у предметима: *Salman против Турске*, став 100. и *Sunal против Турске*, представка број 43918/98, од 25. јануара 2005. године, став 41.).

Уставни суд констатује да ни Устав нити Европска конвенција не дефинишу злостављање, као општи појам, нити дефинишу мучење, нечовечно или понижавајуће поступање или кажњавање, као појавне облике злостављања изричито наведене у одредбама члана 25. Устава и члана 3. Европске конвенције. Суд даље констатује да Конвенција УН садржи у члану 1. дефиницију мучења (тортуре), одређујући да израз „тортура/мучење“ означава сваки акт којим се једном лицу намерно наносе бол или тешке физичке или менталне патње у циљу добијања од њега или неког трећег лица обавештења или признања или његовог кажњавања за дело које је то или неко треће лице извршило или за чије извршење је осумњичено, застрашивања тог лица или вршења притиска на њега или застрашивања или вршења притиска на неко треће лице или из било којег другог разлога заснованог на било ком облику дискриминације, ако тај бол или те патње наноси службено лице или било које друго лице које делује у службеном својству или на његов подстицај или са његовим изричитим или прећутним пристанком, те да се тај израз не односи на бол или патње које су резултат искључиво законитих санкција, неодвојивих од тих санкција или које те санкције проузрокују. Међутим, Конвенција УН не дефинише друге облике злостављања, већ у члану 16. став 1. прописује да се свака држава чланица обавезује да ће на територији под својом јурисдикцијом забранити примену других докумената о увођењу сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака, а која нису акти тортуре утврђени у члану 1, ако такве акте врши представник јавне функције или неко друго лице које иступа у службеном својству или на његово подстицање или са његовим изричитим или прећутним пристанком, те да се обавезе наведене у чл. 10, 11, 12. и 13. примењују тако што ће појам тортуре бити замењен појмом других облика сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака.

Уставни суд даље закључује да, иако не садрже дефиницију, и Устав и Европска конвенција праве разлику између појмова мучења, нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања, те да је несумњиво реч о различитим степенима злостављања, који узрокују различит степен и интензитет бола и патње. Како у досадашњој пракси Уставни суд није одређивао значење појмова из члана 25. Устава, Уставни суд се руководио дефиницијом мучења из Конвенције УН, као и праксом Европског суда за људска права и аутономним појмовима изграђеним од стране тог суда.

Тако, према пракси Европског суда за људска права, мучење (тортура) представља нечовечно или понижавајуће поступање која је учињено са намером да се, зарад одређеног циља, неком лицу нанесе веома озбиљне, тешке и сурове физичке и душевне патње и бол (видети: пресуде Европског суда за људска права у предметима *Ирска против Велике Британије*, ст. 167. и 168. и *Aksoy против Турске*, представка број 21987/93, од 18. децембра 1996. године, ст. 63. и 64. и *Ihan против Турске*, представка број 22277/93, од 27. јуна 2000. године, ста 85.).

Нечовечно или понижавајуће поступање или кажњавање представља облике злостављања који се од мучења разликују по интензитету

нанетог бола и патње. Европски суд је „сматрао да је поступање било 'нечовечно' зато што је, између осталог, било почињено с умишљајем, трајало је сатима без прекида и изазвало је или стварну телесну повреду или интензивну психичку и менталну патњу, а било је и 'понижавајуће' зато што је код жртава изазивало осећај страха, душевног бола и инфериорности који је могао да их понизи. Да би те казне или поступци били 'нечовечни' или 'понижавајући', претрпљена патња или понижење мора, у сваком случају, да превазиђе неизбежни елемент патње или понижења који се повезује с датим обликом легитимног поступања или кажњавања. Питање да ли је сврха таквог поступања била да понизи или омаловажи жртву, јесте фактор који такође треба узети у разматрање, али одсуство било које такве сврхе не може у потпуности да искључи закључак да је дошло до повреде члана 3.“ (видети: пресуде Европског суда за људска права у предметима *Gäfgen против Немачке*, представка број 22978/05, од 1. јуна 2010. године, ст. 88. и 89, *Jalloh против Немачке*, представка број 54810/00, од 11. јула 2006. године, став 68, *Labita против Италије*, став 120. и *Хајнал против Србије*, став 79.).

Из наведеног, Уставни суд закључује да сваки од облика злостављања мора достићи минимални степен тежине, односно патње и окрутности поступања, те да се ови облици међусобно разликују по интензитету нанете патње и бола, као и намери да се патња и бол проузрокују са одређеним циљем, најчешће ради добијања обавештења, признања или кажњавања. Тако је код мучења неопходно постојање намере да се нанесу физичке и душевне патње и бол високог интензитета, са одређеним циљем, док код нечовечног поступања или кажњавања није неопходно нити одлучујуће постојање овакве намере. Такође, када је реч о понижавајућем поступању или кажњавању, Суд констатује да је за овај облик злостављања потребно постојање циља да се одређено лице понизи, те да је реч о поступању које код жртве ствара осећај страха, душевног бола и инфериорности.

5.2. Када је реч о процесном аспекту права на неповредивост физичког и психичког интегритета и забране злостављања, Уставни суд најпре понавља да из одредбе члана 25. Устава и члана 3. Европске конвенције произлази позитивна обавеза надлежних државних органа да спроведу делотворну званичну истрагу у случају када лице које се налази у притвору или на издржавању казне затвора износи уверљиве наводе да је од стране службених лица претрпело неки од облика злостављања. Уставни суд даље констатује да ова обавеза постоји чим се поднесе званична притужба са уверљивим наводима, и то без обзира на начин истраге, односно без обзира на то каква је прописана процедура поступања по притужбама.

Суд наглашава да се истрага мора спровести чак и у ситуацији када формално нема званичне притужбе, и то под условом да постоје довољно јасне назнаке да је од стране службених лица према притворенику или лицу на издржавању казне затвора примењено злостављање. Ово из разлога што је потребно „узети у обзир посебно осетљив положај жртава и чињеницу да ће људи који су били изложени озбиљном злостављању бити мање спремни или вољни да поднесу притужбу“ (видети: пресуде Европског суда за људска права у предметима *Оташевић против Србије*, представка број 32198/07 од 5. фебруара 2013. године, став 30, *Станимировић против Србије*, став 39. и *Vati и други против Турске*, представка број, 33097/96 и 57834/00, од 3. јуна 2004. године, став 133.).

Уставни суд даље констатује да истрага треба да буде спроведена на начин који може довести до идентификације и кажњавања одговорних, како би задовољила стандард делотворности. У супротном би уставна забрана мучења и нечовечног и понижавајућег поступања и кажњавања била неделотворна у пракси, те би, у „неким случајевима службена лица могла злоупотребити права оних под њиховом контролом, практично без кажњавања“ (видети: пресуде Европског суда за људска права у предметима *Оташевић против Србије*, став 31. и *Labita против Италије*, став 131.).

С друге стране, Суд констатује да обавеза спровођења делотворне истраге није по свом обиму обавеза резултата, већ обавеза средстава, те да је у том смислу превасходно потребно да су надлежни државни органи „предузели све разумне кораке које су имали на располагању да обезбеде доказе у вези са догађајем“ (видети: пресуде Европског суда за људска права у предметима *Милановић против Србије*, представка број 44614/07 од 14. децембра 2010. године, став 86. и *Мађер против Хрватске*, став 111.).

Поред наведених захтева, Уставни суд констатује да надлежни државни органи морају истрагу спровести темељно, односно да морају увек озбиљно покушати да открију шта се десило и не би требало да се ослањају на исхитрене или неосноване закључке да би истрагу завршили, нити би такве закључке требало да користе као основ за своје одлуке. По оцени Уставног суда, темељна истрага свакако подразумева узимање детаљних изјава од наводне жртве, изјаве сведока, одређивање додатних медицинских вештачења, при чему сваки недостатак истраге који утиче на утврђивање узрока настанка повреда или откривање одговорних особа, представља ризик да истрага неће задовољити овај стандард (видети: пресуду Европског суда за људска права у предмету *Мађер против Хрватске*, став 112.). Такође, истрага мора бити спроведена хитно, и то од стране независних надлежних органа који нису били укључени у наводно злостављање. Најзад, да би задовољила стандард делотворности, Суд констатује да истрага мора да омогући довољан елемент увида јавности да би обезбедила одговорност, те иако „степен траженог увида јавности може да варира, онај ко се притужује мора да добије делотворан приступ истражном поступку у свим случајевима (видети: пресуде Европског суда за људска права у предметима *Оташевић против Србије*, став 31, и *Vati и други против Турске*, став 137.).

6. Примена основних ставова у вези права на неповредивост физичког и психичког интегритета и забране злостављања на конкретан случај

Уставни суд најпре констатује да се подносилац у уставној жалби позива на повреде права из члана 25. Устава и члана 3. Европске конвенције. Имајући у виду садржину наведених чланова, као и изнете основне ставове у вези права на неповредивост физичког и психичког интегритета и забране злостављања, Уставни суд констатује да је оцену основаности ових навода вршио у односу на одредбе члана 25. Устава.

Имајући у виду претходне оцене у погледу постојања процесних претпоставки за одлучивање, Уставни суд констатује да су наводи подносиоца о повреди материјалног и процесног аспекта права из члана 25. Устава цењени у односу на: 1) период притвора у Окружном затвору у Београду и 2) период издржавања казне затвора у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела.

6.1. Период притвора у Окружном затвору у Београду

У вези са тврдњама подносиоца о повреди материјалног аспекта права из члана 25. Устава током периода трајања притвора, Уставни суд подсећа да је надлежан да у овом делу испитује основаност навода у вези догађаја након ступања на снагу Устава, 8. новембра 2006. године, те да није *ratione temporis* надлежан да испитује догађај од 21. јула 2005. године.

С тим у вези, Уставни суд даље констатује да је у спроведеном поступку неспорно утврђено да су према подносиоцу два пута, 11. јуна 2007. и 18. децембра 2009. године, од стране припадника Службе за обезбеђење Окружног затвора у Београду, примењене мере принуде – физичка сила и гумена палица. У преостала два документована догађаја, од 22. јануара 2010. и 18. јула 2011. године, из лекарских извештаја утврђено је да на телу подносиоца није било трагова примене физичке силе.

Уставни суд понавља да злостављање мора достићи минимални степен тежине да би се могло подвести под оцену члана 25. Устава, те да је процена тог минималног нивоа релативна и зависи од свих околности конкретног случаја, као и да дозвољену употребу мера принуде треба разликовати од ситуације када примена принуде, независно од понашања подносиоца, прелази те дозвољене границе, односно када је принуда несразмерна.

Из утврђених чињеница, Уставни суд констатује да је након догађаја од 11. јуна 2007. године подносилац био прегледан од стране лекара Окружног затвора у Београду, те да је, према извештају лекара, на телу подносиоца констатован већи број хематома, различитих величина, као и црвенило, а да након догађаја од 18. децембра 2009. године подносилац није прегледан одмах, већ након 11 дана, којом приликом је на његовом телу констатовано више хематома, различитих величина, у регресији. Уставни суд налази да су у описаним околностима примењене мере принуде над подносиоцем, као и степен и тежина задобијених повреда довољно озбиљни, те да се овакво поступање може подвести под члан 25. Устава.

Да би одговорио на питање да ли је подносилац заиста и био злостављан, и ако јесте, о ком облику злостављања је реч, Уставни суд претходно мора одговорити на питање да ли су примењене мере принуде у ова два описана догађаја заиста биле и неопходне, односно да ли је примењена принуда била прекомерна.

Уставни суд констатује да је у оба описана догађаја, примени принуде претходио физички, односно вербални сукоб подносиоца са другим притвореником, те да је у првом догађају принуду употребио један стражар, а у другом два стражара, и то тако што је након оглушења подносиоца на усмену наредбу, према њему прво примењена физичка снага, а након тога гумена палица. Уставни суд даље констатује да се разлози за употребу принуде у конкретним догађајима свакако могу подвести под разлоге наведене у члану 128. став 1. ЗИКС, те да су у том смислу били дозвољени.

Међутим, Уставни суд налази да јачина употребљене силе која је у оба догађаја резултирала бројним повредама на телу подносиоца, упућује на закључак да је у описаним догађајима употреба средстава принуде била прекомерна, односно несразмерна. Наиме, иако је подносилац својим понашањем „испровоцирао“ употребу принуде, Уставни суд оцењује да описан

активни и пасивни отпор који је подносилац том приликом пружао, свакако не може оправдати бројност и тежину нанетих повреда. Стога је Уставни суд оценио да је такво поступање морало код подносиоца узроковати физичку и психичку патњу која је неспојива са забраном злостављања гарантованом чланом 25. Устава.

За овакву оцену Уставног суда од значаја је и то да је подносиоца, након другог описаног догађаја, и поред његовог изричитог тражења, лекар Окружног затвора у Београду прегледао тек након 11 дана. У одговору управника Окружног затвора у Београду нису дати било какви разлози зашто је подносиоцу ускраћена здравствена заштита гарантована чланом 68. Устава.

Приликом одређивања о ком облику злостављања је реч, Уставни суд је пошао од претходно наведених дефиниција и оценио да је у описаним догађајима према подносиоцу поступано нечовечно. Наиме, подносилац је неспорно тада задобио стварне и озбиљне телесне повреде које су, као што је речено, морале код њега изазвати физичку и психичку патњу и бол, али Уставни суд налази да није доказано да је у поступању стражара било намере да му се те повреде нанесу ради одређеног циља.

Имајући у виду напред изнетог, Уставни суд је оценио да је током трајања притвора у Окружном затвору у Београду, подносиоцу повређен материјални аспект права из члана 25. Устава.

Оцењујући основаност навода о повреди **процесног аспекта** из права члана 25. Устава, а у вези са тврдњама подносиоца да су надлежни државни органи пропустили да спроведу делотворну истрагу, односно да нису поступали по његовим притужбама о злостављању, Уставни суд констатује да је у спроведеном поступку утврђено да се током боравка у притвору Окружног затвора у Београду, подносилац уставне жалбе са 13 поднесака обраћао управнику Окружног затвора у Београду, директору Управе за извршење заводских санкција и министру правде, притужујући се на злостављање, при чему је у већини поднесака навео и имена стражара за које је тврдио да га туку. Утврђено је да ниједна притужба подносиоца није примљена у Управи за извршење кривичних санкција, те да је нејасно да ли су и када притужбе подносиоца прослеђене поступајућем судији и да ли је судија поводом њих предузимао неке даље радње.

Уставни суд још једном указује да позитивна обавеза надлежних државних органа да спроведу делотворну званичну истрагу настаје у тренутку када лице које се налази у притвору поднесе притужбу са аргументованим наводима да је од стране службених лица претрпело неки од облика злостављања, те да се истрага мора водити на начин да доведе до утврђивања чињеница конкретног догађаја, као и да уколико се докаже да су наводи о злостављању истинити, доведе до идентификовања и кажњавања одговорних.

Уставни суд даље констатује да и поред више притужби подносиоца уставне жалбе, као и медицинске документације о његовим бројним повредама, током трајања притвора у Окружном затвору у Београду, од стране надлежних државних органа није покренута, нити спроведена било каква званична истрага која би утврдила истинитост навода подносиоца о злостављању. Наиме, Уставни суд налази да су се ове притужбе могле оценити као уверљиве и аргументоване, посебно ако се имају у виду медицински извештаји о здравственом стању подносиоца, као и то да је у притужбама подносилац наводио имена стражара који су га наводно злостављали. При том, Уставни суд констатује да је од стране управника Окружног затвора у Београду,

након оба описана догађаја спроведен поступак и да су сачињени извештаји, у смислу оцене законитости употребе принуде, те да су ови извештаји достављени Управи за извршење кривичних санкција и поступајућем судији, али да из достављене документације нема доказа да је поводом ових догађаја, употребљене принуде и повреда нанетих подносиоцу, даље вођена било каква званична истрага.

Како поводом притужби подносиоца о злостављању није спроведена делотворна званична истрага, Уставни суд је оценио да је током трајања притвора у Окружном затвору у Београду подносиоцу повређен и процесни аспект права из члана 25. Устава.

Имајући у виду разлоге оцене изнете у тачки 6.1. овог образложења, Уставни суд је утврдио да је током трајања притвора у Окружном затвору у Београду подносиоцу уставне жалбе повређено право на неповредивост физичког и психичког интегритета, зајемчено чланом 25. Устава, па је сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду, уставну жалбу у овом делу усвојио и одлучио као тачки 2. изреке.

6.2. Период издржавања казне затвора у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела

У вези са тврдњама подносиоца о повреди материјалног аспекта права из члана 25. Устава током издржавања казне затвора у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела, Уставни суд је основаност ових тврдњи ценио у односу на два описана догађаја, од 22. децембра и 24. децембра 2011. године.

Уставни суд даље констатује да је у спроведеном поступку неспорно утврђено да су према подносиоцу 22. децембра 2011. године, од стране припадника Службе за обезбеђење, примењене мере принуде – физичка сила и гумена палица. Суд констатује да је употреби принуде претходила повреда кућног реда од стране подносиоца и то „злоупотреба телефонског разговора“, те да је подносиоцу наложено више пута да уђе у собу, што је он одбио, након чега су, због даљег пружања активног и пасивног отпора, три стражара према подносиоцу применила принуду. Из утврђених чињеница, Уставни суд констатује да је након описаног догађаја, подносилац истог дана био прегледан од стране заводског лекара, те да је у извештају лекара на телу подносиоца констатован већи број хематома, различитих величина, као и да је наредног дана урађен контролни преглед. Уставни суд налази да су, у описаним околностима, примењене мере принуде над подносиоцем, као и степен и тежина задобијених повреда довољно озбиљни, те да се овакво поступање може подвести под члан 25. Устава.

Као и у претходно датој оцени, да би одговорио на питање да ли је подносилац заиста и био злостављан, и ако јесте, о ком облику злостављања је реч, Уставни суд мора да оцени да ли су примењене мере принуде заиста биле и неопходне, односно да ли је примењена принуда била прекомерна.

С тим у вези, Уставни суд даље констатује да се разлози за употребу принуде у конкретном догађају могу подвести под разлоге наведене у члану 128. став 1. ЗИКС и да су у том смислу примењене мере биле дозвољене, те да је употреба принуде од стране управника Казнено-поправног завода Пожаревац – Забела оцењена као оправдана и правилна.

Међутим, Уставни суд налази да јачина употребљене силе која је довела до бројних повреда на телу подносиоца, и то највише на његовим леђима, упућује на закључак да је у конкретном догађају употреба средстава принуде била прекомерна, односно несразмерна. Иако је и овог пута подносилац својим понашањем „испровоцирао“ употребу принуде, Уставни суд оцењује да описан активни и пасивни отпор који је подносилац том приликом пружао, свакако не може оправдати бројност и тежину нанетих повреда. Такође, Уставни суд сматра да је од значаја и то да су мере принуде применила три стражара, те да нема доказа да је због активног отпора који је пружао подносилац, било који од стражара задобио повреде. Стога је Уставни суд оценио да је такво поступање морало код подносиоца узроковати физичку и психичку патњу која је неспојива са забраном злостављања гарантованом чланом 25. Устава.

Када је реч о квалификовању облика злостављања, Уставни суд је оценио да је у догађају од 22. децембра 2011. године према подносиоцу поступано нечовечно. Оваква оцена Уставног суда произлази из чињенице да је подносилац, услед несразмерне употребе средстава принуде, задобио стварне и озбиљне телесне повреде које су, као што је већ речено, морале код њега изазвати физичку и психичку патњу и бол, али да Уставни суд налази да није доказано да је у поступању стражара било намере да му се те повреде нанесу ради одређеног циља.

Испитујући основаност навода о повреди материјалног аспекта права из члана 25. Устава у вези догађаја од 24. децембра 2011. године, Уставни суд поново указује на то да тврдње о злостављању морају бити доказане „ван разумне сумње“, те да докази о злостављању морају проистећи „из скупа индиција, или из неоспорених, довољно озбиљних, јасних и усаглашених претпоставки“. Такође, Суд понавља да у случају када се спорни догађаји о наводном злостављању налазе у потпуности или претежно у оквирима „заштићених сазнања“ надлежних државних органа, обавеза терета у погледу доказивања се једним делом мора пребацити на надлежне државне органе, који морају пружити и обезбедити „задовољавајуће и убедљиво објашњење“ за настанак таквих повреда.

На основу утврђеног чињеничног стања, Уставни суд констатује да је подносилац 24. децембра 2011. године, након посете мајке и брата, поднео притужбу Заштитнику грађана, те да је Заштитник грађана 27. децембра 2011. године обавио ванредну посету Казнено-поправном заводу Забела – Пожаревац. Суд даље констатује да је након спроведеног поступка, у коме је узета изјава од подносиоца, обављен непосредни лекарски преглед, извршен увид у службену документацију Завода и узета изјава од управника и лекара Завода, Заштитник грађана 31. децембра 2011. године донео препоруку број 2410 у којој је утврђено да је подносилац 24. децембра 2011. године био изложен тортури и да му је ускраћен лекарски преглед, из ког разлога је даље утврђено да је подносиоцу повређено право на физички и психички интегритет и право на здравствену заштиту. Утврђено је и да телесне повреде које су нанете подносиоцу нису забележене у службеним евиденцијама.

Уставни суд даље констатује да је Заштитник грађана до оваквог закључка дошао, пре свега, јер је на основу непосредног налаза и мишљења члана Стручног тима Заштитника грађана, судског вештака форензичке струке, извештаја заводског лекара од 22. децембра 2011. године, као и његове изјаве, закључио да бројност и тежина повреда које је задобио подносилац несумњиво

указују на чињеницу да је он након 22. децембра 2011. године, када је евидентирана примена средстава принуде - физичке силе и гумене палице и након обављеног лекарског прегледа 23. децембра 2011. године, поново био изложен телесном повређивању, те да врста и начин повређивања несумњиво упућују на закључак да је приликом наношења телесних повреда коришћена гумена палица, као и да су телесне повреде нанете од стране припадника Службе за обезбеђење. Уставни суд даље констатује да је утврђено да телесне повреде подносиоца, које су настале 24. децембра 2011. године, нису констатоване у службеним евиденцијама, да о томе није обавештен управник Завода, нити да је тим поводом подносилац одведен на лекарски преглед.

Из напред наведеног, Уставни суд закључује да се из скупа индиција и из неоспорених, довољно озбиљних, јасних и усаглашених претпоставки може ван разумне сумње закључити да је подносилац уставне жалбе 24. децембра 2011. године задобио стварне и озбиљне телесне повреде које су морале код њега изазвати физичку и психичку патњу и бол, те да у одговору управника Завода није пружено задовољавајуће и убедљиво објашњење за настанак таквих повреда.

Стога је Уставни суд оценио да је подносилац уставне жалбе био злостављан 24. децембра 2011. године, односно да је према њему поступано нечовечно. Оваква квалификација облика злостављања, произлази, пре свега, из чињенице да је подносилац неспорно тога дана задобио стварне и озбиљне телесне повреде које су, као што је речено, морале код њега изазвати физичку и психичку патњу и бол, али Уставни суд налази да из навода подносиоца и достављене документације, није доказано да је постојала намера да му се те повреде нанесу ради постизања одређеног циља.

Имајући у виду напред изнето, Уставни суд је оценио да је током издржавања казне затвора у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела, 22. и 24. децембра 2011. године, подносиоцу повређен материјални аспект права из члана 25. Устава.

Оцењујући основаност навода о повреди **процесног аспекта** права из члана 25. Устава, а у вези са тврдњама подносиоца да су надлежни државни органи пропустили да поводом описаних догађаја од 22. и 24. децембра 2011. године спроведу делотворну истрагу, Уставни суд поново указује да позитивна обавеза надлежних државних органа да спроведу делотворну званичну истрагу подразумева да је истрага спроведена хитно, од стране независних надлежних органа, да је темељна, те да мора омогућити довољан елемент увида јавности. Другим речима, званична истрага се мора спровести на начин да доведе до утврђивања чињеница конкретног догађаја, као и да уколико се докаже да су наводи о злостављању истинити, доведе до идентификовања и кажњавања одговорних, што свакако не значи да ће свака делотворна истрага заиста и довести до таквог резултата.

На основу утврђеног чињеничног стања, Уставни суд констатује да су поводом описаних догађаја, а након препоруке Заштитника грађана, од стране управника Завода извршене одређене истражне радње, ради прикупљања доказа и информација који би указали на начин повређивања подносиоца уставне жалбе. Уставни суд даље констатује да је подносилац уставне жалбе одбио да се управнику Завода и Служби за обезбеђење изјасни на околности повређивања од 24. децембра 2011. године, те да је управник Завода након спроведених истражних радњи закључио да се не може са сигурношћу утврдити на који начин је дошло до повређивања подносиоца, нити да се могу

идентификовати одговорна лица, како би се против њих покренули дисциплински поступци.

У вези са изнетим, Уставни суд подсећа да је истрага независна, уколико је спроведена од стране органа који нису били укључени у наводно злостављање. Уставни суд даље констатује да, иако је управник Завода истражне радње спровео тек након препоруке Заштитника грађана, спроведене радње указују на то да је истрага у овом делу била темељна. Наиме, управник Завода је, ради утврђивања чињеница конкретног догађаја и идентификовања и кажњавања одговорних, извршио увид у распоред рада и евиденције о присутности ради утврђивања идентитета службених лица која су радила 24. децембра 2011. године, узео изјаве свих службених, осуђених и притворених лица која су била или могла бити упозната са евентуалном применом средстава принуде, извршио увид у систем видео надзора за 24. децембра 2011. године, увид у књигу пријава осуђених лица за лекарске прегледе, увид у здравствени картон, увид у књигу евиденција о примени мера принуде, те увид у књигу притужби осуђених лица. Међутим, Уставни суд налази да се основано може поставити питање да ли су спроведене истражне радње у овом делу задовољиле стандард независности.

Уставни суд даље констатује да је по кривичној пријави подносиоца од 14. марта 2012. године, пред Основним судом у Пожаревцу вођен преткривични поступак против НН лица због кривичног дела злостављање и мучење из члана 137. КЗ у стицају са кривичним делом тешка телесна повреда из члана 121. став 1. КЗ. Суд даље констатује да су у надевеном поступку спроведене одређене истражне радње, односно да су испитани подносилац уставне жалбе, командир и 13 радника Службе обезбеђења, заводски лекар, као и затвореник М. М, да је извршен увид у копију дневне књиге, као и да је обављено судско-медицинско вештачење ради утврђивања врсте, квалификације и механизма настанка телесних повреда подносиоца уставне жалбе. Уставни суд налази да спроведене радње указују на то да је истрага и у овом делу била темељна.

Међутим, како се у даљем току поступка није могао обезбедити податак о раднику Службе обезбеђења који је у 2011. године носио ознаку броја 1244, а на кога је током поступка указивао подносилац, нити снимак начињен камером видео надзора у сутерену VII павиљона испред собе број 3 у којој се налазио подносилац, Основно јавно тужилаштво је 15. маја 2013. године обавестило истражног судију Основног суда у Пожаревцу да је то тужилаштво донело одлуку да нема основа за покретање кривичног поступка, те да је надлежној Полицијској управи у Пожаревцу поднело захтев за откривање НН лица због кривичног дела злостављање и мучење из члана 137. КЗ у стицају са кривичним делом тешка телесна повреда из члана 121. став 1. КЗ.

У вези са изнетим, Уставни суд још једном указује да обавеза спровођења делотворне истраге није по свом обиму обавеза резултата, већ обавеза средстава, те да је у том смислу превасходно потребно да су надлежни државни органи „предузели све разумне кораке које су имали на располагању да обезбеде доказе у вези са догађајем“. Суд даље констатује да су надлежно тужилаштво и суд спроводили истражне радње на начин који задовољава стандард темељне истраге, те да су на исход истраге свакако морале утицати изјаве стражара и командира из којих произлази да се и даље не може са сигурношћу утврдити на који начин се дошло до повређивања подносиоца, нити се могу идентификовати одговорна лица.

Међутим, и поред ових околности, Уставни суд налази да од тренутка сазнања за повреде подносиоца, надлежни државни органи нису хитно „предузели све разумне кораке које су имали на располагању да обезбеде доказе у вези са догађајем“, као и да званичну истрагу од самог почетка воде независни надлежни органи. Стога је Уставни суд оценио да поводом догађаја од 24. децембра 2011. године није спроведена делотворна истрага, те да је подносиоцу током издржавања казне затвора у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела повређен процесни аспект права из члана 25. Устава.

Имајући у виду разлоге оцене изнете у тачки 6.2. овог образложења, Уставни суд је утврдио да је током издржавања казне затвора у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела подносиоцу уставне жалбе повређено право на неповредивост физичког и психичког интегритета зајемчено чланом 25. Устава, па је сагласно одредби члана 89. став 1. Закона о Уставном суду, уставну жалбу у овом делу усвојио и одлучио као тачки 1. изреке.

Како догађај од 24. децембра 2011. године још увек није делотворно истражен, Уставни суд је, сагласно одредби члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, у тачки 5. изреке наложио надлежним органима да предузме све мере како би се поступак поводом догађаја од 24. децембра 2011. године делотворно окончао у најкраћем року.

7. Оцена основаности навода уставне жалбе о повреди права на судску заштиту и делотворно правно средство

Испитујући основаност навода о повреди права на судску заштиту из члана 22. Устава и права на делотворно правно средство из члана 36. став 2. Устава и члана 13. Европске конвенције, Уставни суд констатује да подносилац ове наводе образлаже тврдњом да је за своје наводе о злостављању покушао да користи прописана правна средства, али да она очигледно нису обезбедила утврђивање забране злостављања и одговорности учинилаца. Имајући у виду садржину повреде ових права, Уставни суд даље констатује да се ови наводи, у суштини односе на наводе о повреди процесног аспекта забране злостављања из члана 25. Устава и члана 3. Европске конвенције.

Како процесни аспект права из члана 25. Устава и члана 3. Европске конвенције подразумева обавезу спровођења делотворне званичне истраге поводом притужби о злостављању, Уставни суд сматра да несумњиво постоји извесно преклапање са садржином права из члана 22. и члана 36. став 2. Устава и члана 13. Европске конвенције. Наиме, у контексту конкретног предмета, појам правног средства и судске заштите, по оцени Уставног суда, подразумева обавезу спровођења детаљне и делотворне истраге која би била у стању да утврди чињенице у вези навода о злостављању и да доведе до идентификовања и кажњавања одговорних лица.

Имајући у виду да је Уставни суд претходно утврдио да је подносиоцу током трајања притвора у Окружном затвору у Београду и на издржавању казне затвора у КЗП Пожаревац – Забела повређен процесни аспект права из члана 25. Устава, Суд није посебно ценио ове наводе подносиоца.

Уставни суд је у тачки 4.2. образложења констатовао да су, чак и у случају екстензивног тумачења ЗКП, процедуре предвиђене ЗКП за поступање по притужбама притвореника о наводном злостављању неефикасне и неделотворне. Наиме, Уставни суд налази да из цитираних одредаба ЗКП и ЗИКС произлази да ЗКП „слабије“ штити права притвореника у смислу

поступања по притужбама о наводном злостављању, а посебно у смислу постојања правног средства који би притвореник могао користити, него што је то случај са ЗИКС предвиђеним поступањем по притужбама осуђеног лица.

Имајући у виду да Уставни суд, на основу члана 105. Закона о Уставном суду, може обавестити Народну скупштину о стању и проблемима остваривања уставности и законитости у Републици Србији, дати мишљења и указати на потребу доношења и измену закона и предузимања других мера ради заштите уставности и законитости, Уставни суд је одлучио да такву своју надлежност искористи и упути писмо Народној скупштини у коме ће указати на све аспекте проблема недостатка правне регулативе у случајевима поступања по притужбама притвореника у погледу навода о злостављању. Овакво становиште Уставног суда утемељено је на одредби члана 22. Устава којом се сваком гарантује право на судску заштиту ако му је повређено или ускраћено неко људско или мањинско право зајемчено Уставом, као и право на уклањање последица које су повредом настале, као и на одредби члана 36. став 2. Устава којом се сваком гарантује право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или на закону заснованом интересу, те на одредби члана 13. Европске конвенције којом је зајемчено да свако коме су повређена права и слободе предвиђени у овој конвенцији има право на делотворан правни лек пред националним властима, без обзира на то да ли су повреду извршила лица која су поступала у службеном својству.

С тим у вези, Уставни суд указује и на то да је обавеза доношења акта о кућном реду за примену мере притвора предвиђена чланом 250. ЗИКС, те да, иако је рок из члана 281. став 2. ЗИКС истекао 30. јуна 2006. године, такав акт још увек није донет од стране министра надлежног за правосуђе.

8. Остали захтеви из уставне жалбе и накнада нематеријалне штете

У вези осталих захтева из уставне жалбе који се односе на то да Суд наложи да се подносилац премести у други завод за извршење кривичних санкција, као и да се идентификована одговорна лица судспендују до окончања судског поступка, Уставни суд констатује да на основу члана 170. Устава није надлежан да одлучује о овим захтевима подносиоца.

На основу одредбе члана 89. став 3. Закона о Уставном суду, Уставни суд је у тачки 4. изреке одлучио да се правично задовољење подносиоца уставне жалбе због утврђене повреде права из члана 25. Устава оствари утврђењем права на накнаду нематеријалне штете у износу од 1.000 евра, у динарској противвредности обрачунатој по средњем курсу Народне банке Србије на дан исплате. Накнада се исплаћује на терет буџетских средстава - раздео Министарства правде и државне управе.

Приликом одлучивања о висини нематеријалне штете коју је подносилац уставне жалбе претрпео због утврђене повреде права, Уставни суд је ценио све околности од значаја, а посебно чињеницу да је Суд утврдио да је подносилац уставне жалбе у више наврата био злостављан, те да поводом злостављања у притвору није вођена званична истрага, као и да поводом догађаја од 24. децембра 2011. године није делотворно окончан поступак. Одлучујући о висини накнаде нематеријалне штете, Уставни суд је имао у виду сопствену праксу, праксу Европског суда за људска права, економске и социјалне прилике у Републици Србији, као и саму суштину накнаде

нематеријалне штете којом се оштећеном пружа одговарајуће задовољење повреде права које је претрпео.

Уставни суд је, сагласно одредби члана 49. став 2. Закона о Уставном суду, одлучио да ову одлуку објави у „Службеном гласнику Републике Србије“.

11. На основу изложеног и одредаба члана 426 став 1. тачка 1), члана 45. тачка 9) и члана 46. тачка 9) Закона о Уставном суду и члана 84. Пословника о раду Уставног суда („Службени гласник РС“, бр. 24/07, 27/07 и 76/11), Уставни суд је донео Одлуку као у изреци.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА
др Драгиша Б. Слијепчевић, с.р.

За тачност отправка: *4 0*

